

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра «Аудит та оподаткування»

ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

ДЛЯ БАКАЛАВРІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 6.030509 «ОБЛІК І АУДИТ»
ВСІХ ФОРМ НАВЧАННЯ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра «Аудит та оподаткування»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ
«ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА»

ДЛЯ БАКАЛАВРІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 6.030509 «ОБЛІК І АУДИТ»
ВСІХ ФОРМ НАВЧАННЯ

Затверджено
на засіданні кафедри
«Аудит та оподаткування»
Протокол №2 від 31.08.2017 р.

Кропивницький – 2017

Економічна експертиза : метод. рекомендації до вивч. курсу : для спец. 6.030509 «Облік і аудит» / [уклад. : О. Б. Пугаченко] ; М-во освіти і науки України, Центральноукраїн. нац. техн. ун-т, каф. аудиту та оподаткування. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 76 с.

Методичні рекомендації з вивчення курсу «Економічна експертиза» призначено для вивчення теоретичних питань курсу, виконання практичних завдань і самостійної роботи студентів та розв'язування тестів студентами денної і заочної форми навчання спеціальності «Облік і аудит».

Укладач:

Пугаченко О.Б. – к.е.н., доцент, доцент кафедри «Аудит та оподаткування»

Рецензент:

Шалімова Н.С. – д.е.н., професор, завідувач кафедри «Аудит та оподаткування»

Відповідальний за випуск:

Пугаченко О.Б. – к.е.н., доцент, доцент кафедри «Аудит та оподаткування»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА» ТА ЇЇ МІСЦЕ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	6
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА».....	8
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.....	11
ЛЕКЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ.....	18
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ.....	50
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ.....	64
ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ.....	70
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	71
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Дисципліна «Економічна експертиза» викладається відповідно до навчального плану підготовки бакалаврів спеціальності «Облік і аудит», як обрана з блоку вибіркових дисциплін та складається з 90 годин і трьох кредитів.

Дані методичні рекомендації складено відповідно до освітньо-професійної програми вищої освіти та визначають зміст і послідовність вивчення теоретичних засад організації і методики економічної експертизи та застосування їх у практичній діяльності експертів з економічних питань.

Економічна експертиза як один із доказових аргументів використовувалась ще з часів Аристотеля, Демосфена, Ксенофонта. Економічна експертиза спрямована на вивчення діяльності фінансово-економічного характеру. В умовах ринкової економіки, коли економічні відносини вирішуються на підставі законів і нормативно-правових актів, значення економічної експертизи зростає, отже важливо навчити студентів застосовувати набуті знання правових і економічних дисциплін у їх подальшій професійній діяльності. Крім того, майбутні експерти з економічних питань повинні мати високий рівень теоретичних і практичних навичок з організації та методики проведення економічних експертиз. Дані методичні рекомендації повинні допомогти студентам в оволодінні цими знаннями.

У лекційному матеріалі викладено основний зміст понять, які є базовими у вивченні даної дисципліни. Вирішення запропонованих практичних завдань – розв’язання розрахункових завдань та складання фрагменту Звіту експерта з економічних питань, - дозволить узагальнити і закріпити теоретичну обізнаність студентів з організації, методики та порядку проведення економічних експертиз. Розв’язання тестів на модульних та підсумковому контролях дозволить визначити та оцінити рівень набутих знань.

Запропоновані завдання та практичні ситуації адаптовано для викладання курсу «Економічна експертиза» за кредитно-модульною системою, а представлені тести можна використовувати при оцінюванні знань студентів на заліку.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА» ТА ЇЇ МІСЦЕ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Мета дисципліни: формування системи знань з теоретичних та практичних засад економічної експертизи, вивчення прийомів і процедур економічної експертизи, дослідження порядку призначення і проведення судових експертиз з економічних питань та особливостей надання висновків за результатами економічної експертизи, виховання у студента відповідальності та додержання ним, як майбутнім судовим експертом з економічних питань, прав і обов'язків, встановлених для цієї категорії фахівців чинним законодавством України.

Завдання дисципліни: отримання теоретичних знань, наукових та правових основ економічної експертизи; вивчення системи методів судової експертизи з економічних питань та засвоєння спеціальної термінології; набуття навичок проведення економічної експертизи при дослідженні документів про діяльність підприємства, стан його бухгалтерського обліку та фінансово-кредитні операції; оволодіння організаційними і методичними способами попередження правопорушень в економічній сфері суб'єктами підприємницької діяльності; ознайомлення із сучасними тенденціями розвитку економічної експертизи в Україні та зарубіжних країнах.

Предмет дисципліни: теоретико-методичні положення й інструментарій економічної експертизи та специфічна сфера відносин, які виникають у процесі проведення судової експертизи з економічних питань.

Місце дисципліни в навчальному процесі підготовки бакалаврів: вивчення дисципліни ґрунтується на знаннях з економіки підприємств, макро- та мікроекономіки, правознавства, фінансів, фінансового і управлінського обліку, оподаткування, економічного аналізу, аудиту, державного фінансового контролю тощо. Крім того, необхідними є знання цивільного, господарського, адміністративного та кримінального процесуального законодавства.

Знання та вміння, що формуються під час вивчення дисципліни: Після вивчення дисципліни студент повинен:

Знати:

- предмет, мету і завдання навчальної дисципліни, її місце та значення у системі економічних і юридичних наук;
- наукові основи організації та проведення економічних експертиз;
- законодавство, яке регулює проведення економічних експертиз;
- процесуальні засади призначення та проведення судово-бухгалтерських експертиз;

- організацію судово-експертної діяльності;
- процес судової експертизи з економічних питань та стадії її проведення;
- питання, які ставляться перед судовою експертизою;
- порядок документального оформлення економічної експертизи.

Уміти:

- володіти науковим апаратом та основними методами економічної експертизи;
- отримувати докази фактів порушень вимог законодавства та нормативно-правових актів, які регулюють діяльність суб'єктів господарювання в цілому та за окремими операціями, зокрема;
- визначати коло питань, які можуть бути поставлені перед експертами;
- правильно формулювати питання відповідним фахівцям при призначенні економічних експертиз;
- працювати з різними джерелами інформації, інформаційними ресурсами та технологіями, застосовувати основні методи, способи і засоби одержання, зберігання, пошуку, систематизації, обробки і передачі інформації;
- застосовувати економічні та юридичні знання в слідчій та судовій практиці та використовувати документи-носії економічної інформації, які можуть стати доказами у справі;
- належним чином оцінювати висновки експертів судової експертизи з економічних питань;
- працювати з документами, що містять інформацію в процесі практичної діяльності у боротьбі з економічною злочинністю.

Для засвоєння дисципліни «Економічна експертиза» необхідно використовувати раніше отримані знання економіко-правового характеру.

У процесі вивчення даної дисципліни використовуються такі види навчання: лекції, практичні заняття, самостійна робота, проходження підсумкових модульних контролів, складання заліку.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА»

МОДУЛЬ 1

Змістовий модуль 1

«Поняття економічної експертизи»

Тема 1. Сутність економічної експертизи

Тема 2. Предмет, об'єкт, завдання та класифікація економічних експертиз

Змістовий модуль 2 «Організація судової експертизи з економічних питань»

Тема 3. Теоретичні засади судової експертизи з економічних питань

Тема 4. Організаційні засади економічної експертизи

Тема 5. Порядок призначення та проведення економічних експертиз

Тема 6. Дослідження об'єктів економічної експертизи

Тема 7. Документальне оформлення результатів експертизи

Змістовий модуль 3 «Методика судової експертизи з економічних питань»

Тема 8. Економічна експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності

Тема 9. Економічна експертиза документів про фінансово-господарську діяльність підприємств і організацій

Тема 10. Економічна експертиза документів фінансово-кредитних операцій

МОДУЛЬ 2

Індивідуальне науково-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) передбачає проведення дослідження особливостей економічної експертизи в різних країнах світу (країна визначається за вибором студента).

Виконання індивідуального науково-дослідного завдання є методом отримання навичок науково-дослідної роботи, в процесі якої студент має навчитися самостійно

працювати з економічною літературою, науковими публікаціями вітчизняних та зарубіжних вчених, використовувати законодавчу та нормативно-правову базу, дані офіційних сайтів мережі Інтернет, аналізувати статистичні дані, узагальнювати отриману інформацію та логічно викладати свої думки з приводу того чи іншого питання.

Індивідуальне завдання передбачає виконання його протягом навчального семестру. Індивідуальне науково-дослідне завдання повинно бути спрямовано на дослідження особливостей економічної експертизи в різних країнах світу. Країна, на прикладі якої буде проводитись дослідження визначається самостійно за вибором студента, але не більше ніж одна особа на дослідження окремої країни.

Для виконання індивідуальної роботи студент вивчає та опрацьовує основну і додаткову літературу, законодавчі й нормативні документи відповідної країни, що обрана як об'єкт дослідження. Все це бажано робити використовуючи мову оригіналу або офіційні версії перекладу. Результати проведеної індивідуальної роботи оформляються у вигляді реферату.

Тематичний план

№	Тема	ОКР «Бакалавр»		
		Години для лекцій	Години для практичних занять	Години для самостійної роботи студентів
Змістовий модуль 1				
«Поняття економічної експертизи»				
1	Сутність економічної експертизи	2	2	4
2	Предмет, об'єкт, завдання та класифікація економічних експертиз	2		4
Змістовий модуль 2				
«Організація судової експертизи з економічних питань»				
3	Теоретичні засади судової експертизи з економічних питань	2	2	4
4	Організаційні засади економічної експертизи	2		4
5	Порядок призначення та проведення економічних експертиз	4	2	4

№	Тема	ОКР «Бакалавр»		
		Години для лекцій	Години для практичних занять	Години для самостійної роботи студентів
6	Дослідження об'єктів економічної експертизи	2	2	4
7	Документальне оформлення результатів експертизи	2		4
Змістовий модуль 3				
«Методика судової експертизи з економічних питань»				
8	Економічна експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності	4	2	4
9	Економічна експертиза документів про фінансово-господарську діяльність підприємств і організацій	4	2	4
10	Економічна експертиза документів фінансово-кредитних операцій	4	2	4
	Всього – 90 годин:	28	14	48, у т.ч. 8 – ІНДЗ

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою ECTS з подальшою трансформацією у п'ятибальну шкалу:

0 - 60 – «незадовільно»

61 – 75 – «задовільно»

76 – 90 – «добре»

91 – 100 – «відмінно».

Критерії оцінки:

Лекції:

1) за присутність на лекції студент отримує 0.5 бала, за умови активної участі у її проведенні.

Практичні заняття:

2) за присутність на практичних заняттях – 0.5 бали, за умови активної участі у її проведенні;

3) за відповіді на контрольні питання на практичних заняттях студент отримує:

1 бал – студент дає вичерпну, змістовну і правильну відповідь на поставлене питання, при цьому вільно володіє економічними категоріями, передбаченими законодавством з економічної експертизи, логічно і послідовно розкриває організаційні аспекти щодо проведення економічної експертизи, показав глибокі знання нормативних та законодавчих актів, спеціальної економічної літератури;

0,5 бали – студент в основному правильно відповів на поставлене запитання, але припустив деякі неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів щодо проведення економічної експертизи, показав неміцні знання літературних джерел, не досить переконливо аргументував свою відповідь;

0 балів – студент не знає або невірно сформулював відповідь на поставлене питання, припустився істотних помилок при викладі питань методики і організації економічної експертизи, показав незнання нормативно-законодавчої бази, спеціальної літератури та невміння аргументувати свою відповідь на поставлене питання.

На заняттях, коли передбачено виконання практичних завдань, бали виставляються в залежності від складності представленого завдання, швидкості його виконання та належності оформлення, зокрема: Практичне завдання 1 – 5 балів; Практичне завдання 2 – 3 бала; Практичне завдання 3 – 3 бала; Практичне завдання 4 – 3 бала; Практичне завдання

5 – 3 бала; Практичне завдання 6 – 3 бала; Практичне завдання 7 – 3 бала; Практичне завдання 8 – 3 бала; Практичне завдання 9 – 3 бала; Практичне завдання 10 – 3 бала; Практичне завдання 11 – 3 бала; Практичне завдання 12 – 3 бала; Практичне завдання 13 – 4 бала; Практичне завдання 14 – 2 бала; Практичне завдання 15 – 2 бала; Практичне завдання 16 – 1 бал; Практичне завдання 17 – 2 бала; Практичне завдання 18 – 1 бал.

Отже, за умови належного виконання і оформлення всіх практичних завдань на практичних заняттях, студент має можливість отримати 50 балів (8 балів – 1 змістовий модуль; 30 балів – 2 змістовий модуль; 12 балів – 3 змістовий модуль).

Самостійна робота студента:

4) виступ з доповіддю:

3 бали – студент демонструє вичерпну, змістовну і правильну доповідь на задану тематику на основі вивчення та реферування запропонованих статей, при цьому вільно володіє економічними категоріями, передбаченими податковим законодавством, логічно і послідовно розкриває методологічні основи побудови системи економічних досліджень з питань експертизи, показав глибокі знання нормативних та законодавчих актів, спеціальної економічної літератури з питань оподаткування;

2 бали – студент в основному правильно розкриває обрану тему, але припускається деяких неточностей у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів щодо призначення та проведення економічних експертиз, показав неміцні знання літературних джерел, не досить переконливо аргументував свою доповідь;

1 бал – студент підготував доповідь, але взагалі не відповів на жодне з поставлених питань. При цьому плутався у термінології та основних методично-організаційних підходах до питань призначення та проведення економічних експертиз;

0 балів – студент не знає або невірно розкрив в доповіді обрану тему, припустився істотних помилок при викладі питань методики і техніки експертних досліджень, показав незнання нормативно-законодавчої бази, спеціальної літератури з питань організації, методики і порядку призначення і проведення економічних експертиз та невміння аргументувати свою доповідь.

5) підготовка реферату:

3 бали – студент готує реферат, в якому аргументовано, вичерпно, змістовно розкриває обрану тематику, робить посилання на літературні джерела та нормативні і законодавчі документи, при цьому вільно володіє економічними категоріями, реферат готується у відповідності із правилами, які висуваються до їх оформлення;

2 бали – студент готує реферат, в якому в основному правильно розкриває обрану тему, але допускає неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів, не робить посилання на використану літературу та нормативні і законодавчі документи;

1 бал – студент підготував реферат, в якому висвітлив основні питання обраної тематики, але відмовився від захисту реферату;

0 балів – студент підготував реферат неналежної якості та допускає істотні помилки при розкритті змісту реферату, не використовує необхідні джерела.

б) вирішення та оформлення практичного завдання (задачі):

За правильне вирішення практичного завдання та належне оформлення фрагменту Звіту експерта з економічних питань студент протягом семестру може отримати відповідну кількість балів. За кожний модуль студент може отримати відповідні бали лише у випадку правильного вирішення та оформлення практичного завдання і відповіді на поставлені додаткові питання.

Кожне завдання (максимальна кількість балів) оцінюється в залежності від його складності, а саме: Практичне завдання 1 – 8 балів; Практичне завдання 2 – 3 бала; Практичне завдання 3 – 6 балів; Практичне завдання 4 – 2 бала; Практичне завдання 5 – 6 балів. Таким чином, максимальна кількість балів, які протягом семестру може отримати студент за умови належного виконання завдань – 25 балів.

7) виконання Індивідуального науково-дослідного завдання

Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ), що передбачені в курсі навчальної дисципліни є обов'язковим. Оцінювання ІНДЗ здійснюється в межах 10% від загальної кількості балів. Загальна сума балів останнього періодичного контролю включає бали отримані за ІНДЗ. Так, із 100 балів за підсумкової оцінки за ІНДЗ виставляються від 1 до 10 балів.

Таким чином, максимальна кількість балів за виконання індивідуального науково-дослідного завдання з дисципліни «Економічна експертиза» – 10.

10 балів – студент на високому рівні підготував індивідуальне науково-дослідне завдання; належним чином оформлено роботу; доповідь представлена чітко, лаконічно, чітко, пов'язано й обґрунтовано; висвітлено всі цікаві аспекти; надано вичерпні, змістовні і правильні відповіді на поставлені питання. При цьому студент вільно володіє економічними категоріями, логічно і послідовно розкриває методологічні основи побудови системи судової експертизи у досліджуваній країні, показано глибокі знання нормативних та законодавчих актів, спеціальної економічної літератури з питань економічної експертизи у тій країні, яка виступала об'єктом дослідження;

7 балів – студент на достатньому рівні підготував індивідуальне науково-дослідне завдання; у цілому належним чином оформлено роботу, але є певні зауваження; доповідь представлена не зовсім чітко і лаконічно, цікаві аспекти викладено поверхнево; надано в основному правильні відповіді на поставлені питання. При цьому студент припустив деякі неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів економічної експертизи, показав неміцні знання літературних джерел, не досить переконливо аргументував свою відповідь щодо питань економічної експертизи у тій країні, яка виступала об'єктом дослідження;

3 бали – студент підготував індивідуальне науково-дослідне завдання; роботу оформлено із зауваженнями; доповідь представлена не чітко, цікаві аспекти не викладено; надано не зовсім правильні відповіді на поставлені питання. При цьому студент припустив неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів судово-бухгалтерської експертизи, показав погані знання літературних джерел, не переконливо аргументував свою відповідь щодо питань економічної експертизи у тій країні, яка виступала об'єктом дослідження;

0 балів – студент не підготував індивідуальне науково-дослідне завдання.

Модульний контроль

Відбувається 3 рази на семестр шляхом оцінки знань за допомогою тестів. Максимальна кількість отриманих балів на кожному з трьох модульних контролів дорівнює 10. За правильну відповідь на кожне з тестових питань студент отримує 1 бал.

Підсумковий контроль

Підсумковий контроль знань студентів проводиться у вигляді заліку. Студенту на заліку пропонується надати відповідь на 50 тестових питань (за кожен правильну відповідь на одне питання студент отримує 2 бали).

Оцінка ECTS	Визначення	Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою
A	<p>Відмінно – заслуговує студент, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • всебічно, систематично і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; • вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; 	90-100	Відмінно

Оцінка ECTS	Визначення	Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою
	<ul style="list-style-type: none"> • засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; • засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; • вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; • самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи. 		
В	<p>Дуже добре – заслуговує студент, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці; • має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; • має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; • під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, • добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу 	82-89	Добре

Оцінка ECTS	Визначення	Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою
С	<p>Добре – заслуговує студент, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • в загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; • вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; • опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою 	74-81	Добре
Д	<p>Задовільно – заслуговує студент, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; • виконує завдання, але при рішенні допускає значну кількість помилок; • ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; • допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення 	64-73	Задовільно
Е	<p>Задовільно – заслуговує студент, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. <p>Знання мають репродуктивний характер.</p>	60-63	Задовільно

Оцінка ECTS	Визначення	Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою
FX	<p>Незадовільно – виставляється студенту, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань. 	35-59	Незадовільно
F	<p>Незадовільно виставляється студенту, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; • допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою. 	0-34	Незадовільно

ЛЕКЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

1. Зміст економічної експертизи
2. Правова природа економічної експертизи
3. Методичні прийоми економічних експертиз

1. Зміст економічної експертизи

Економічна експертиза – це дослідження будь-якого управлінського рішення (наказу, розпорядження, програми, договору тощо) чи фінансово-бухгалтерських документів з метою дати їм оцінку на предмет відповідності принципам законності, економічності й ефективності.

Економічна експертиза є самостійним джерелом доказів, що належать до предмета дослідження у відповідній ланці системи доказів. Як самостійне джерело доказів економічна експертиза використовує засіб науково-економічного аналізу вихідних даних, що містяться в інших доказах, залучених до справи.

Слідчий, прокурор, суддя, розслідуючи (розглядаючи) справу економічного характеру: про розкрадання, посадові зловживання, суперечки між суб'єктами господарювання та громадянами, досліджують облікові документи та інші матеріали. Тому їм необхідні спеціальні знання методів дослідження даних економіки, фінансів і бухгалтерського обліку, без яких неможливо кваліфіковано проводити роботу, правильно направляти діяльність ревізора, контролювати повноту і всебічність дослідження матеріалів, яке здійснюється експертом з економічних питань.

2. Правова природа економічної експертизи

Правову природу економічної експертизи можна охарактеризувати за трьома ознаками:

- по-перше, в її основу покладено інформацію про факти підприємницької діяльності, що має властивість відносно досліджуваної діяльності і пізнавана (досліджувана) для одержання зведень про інші доказові факти (юридичні);
- по-друге, економічна експертиза має процесуальну форму, передбачену в законі як один із засобів доказу. Процесуальна форма експертизи є гарантією вірогідності одержуваних у результаті експертного дослідження зведень про доказові факти;
- по-третє, вона підпорядкована визначеному законом процесуальному порядку одержання і дослідження доказової інформації про факти підприємницької та іншої економічної діяльності.

Доказове значення експертизи втрачається, якщо при її проведенні ігнорується хоча б одна з ознак, що характеризують її правову природу (відсутній логічний процес пізнання, не дотримується процесуальна форма, порушується процесуальний порядок одержання і дослідження доказової інформації).

3. Методичні прийоми економічних експертиз

Методом економічної експертизи є сукупність прийомів, використовуваних експертом-економістом при дослідженні документів бухгалтерського, статистичного, оперативного обліку, управлінського обліку, записів рахункових реєстрів у сукупності з документами цивільно-правового характеру й інших матеріалів справи і надання висновку з питань, що входять до його компетенції

Методичні основи економічних експертиз містять у собі сукупність методичних прийомів, застосовуваних при експертному дослідженні господарських операцій, відображених в обліку, у результатах ревізій і перевірок фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

Загальнонаукові методи дослідження в економічних експертизах містять у собі насамперед аналіз і синтез, абстрагування і конкретизацію, індукцію і дедукцію, аналогію і моделювання, системний аналіз і інші методи дослідження навколишньої дійсності.

Конкретні наукові методичні прийоми економічної експертизи – це специфічні прийоми експертного дослідження, розроблені на основі досягнень науки і практики, а також розвитку економічної і юридичної науки. Їх можна об'єднати в три групи:

- документальні;
- розрахунково-аналітичні;
- узагальнення і реалізації результатів експертизи.

Документальні прийоми – це дослідження облікових документів, різні експертизи цих документів, перевірка нормативно-правової бази їх укладання і т.д.

До розрахунково-аналітичних прийомів належать насамперед економічний аналіз, статистичні розрахунки, економіко-математичні методи.

Узагальнення і реалізація результатів експертизи включає зведення, угруповання, систематизоване викладення результатів у висновку експерта, вивчення зацікавленими особами цих висновків, оцінку і реалізацію слідчим і судом її результатів, призначення повторних або додаткових експертиз.

Систему показників при проведенні економічної експертизи, можна поділити на три великі групи:

1) дані контролюючих, статистичних і фінансово-кредитних органів про роботу підприємства яка аналізується; висновки і пропозиції вищих організацій за підсумками

роботи за визначений звітний період; повідомлення в засобах масової інформації;

2) дані самого підприємства: планові документи, інформативна, проектно-кошторисна, технологічна і фінансова документація, дані оперативного, бухгалтерського і статистичного обліку, звітність;

3) додаткові дані: протоколи зборів засновників і акціонерів; інформація, отримана від працівників підприємства; дані, отримані в ході оперативно-розшукових заходів тощо.

ТЕМА 2. ПРЕДМЕТ, ОБ'ЄКТ, ЗАВДАННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

1. Предмет та об'єкт економічної експертизи
2. Завдання економічної експертизи
3. Класифікація економічної експертизи

1. Предмет та об'єкт економічної експертизи

Необхідно розрізнити поняття *предмета економічної експертизи* як:

- дослідження явищ господарської діяльності;
- судово-бухгалтерської експертизи, що проводиться по конкретній справі.

У першому випадку предмет експертизи становлять питання, які взагалі входять у компетенцію експерта-бухгалтера, у другому - предметом експертизи є питання слідчого або суду, поставлені бухгалтеру-експерту з конкретної справи.

Предмет судово-бухгалтерської експертизи визначається конкретно поставленими завданнями і змістом питань, які вона вирішує. Як правило, основні питання, на які повинен дати відповіді експерт у своєму висновку, пов'язані з обґрунтуванням висновків проведеної ревізії фінансово-господарської діяльності підприємства що перевіряється. Предметом судово-бухгалтерської експертизи є стан і результати економічної діяльності підприємств, установ і організацій. Тому в літературі клас експертиз, що характеризується застосуванням різнобічних спеціальних знань у галузі економіки і суміжних наук, більша кількість науковців називає судово-економічною експертизою. Однак єдина наукова класифікація судово-економічних експертиз поки що не сформувалась.

Об'єктом економічної експертизи є документи, бухгалтерські реєстри та бухгалтерська звітність, в яких відображена господарська діяльність підприємств, у тому числі і протиправна. Саме документи створюють специфічний об'єкт судово-бухгалтерської експертизи. На підставі дослідження документів експерт робить висновки щодо законності господарських операцій та правильності відображення їх у бухгалтерському обліку. При цьому він не повинен виходити за межі спеціальних знань,

тобто давати документам юридичну оцінку і визначати їх доказове значення у справі.

2. Завдання економічної експертизи

Серед основних завдань, що вирішуються судовими експертами, можна виділити такі три класи:

- *завдання, пов'язані з ідентифікацією об'єктів.* Наприклад, встановлення посадової особи, відповідального за здійснення і документальне оформлення незаконної господарської операції;
- *діагностичні завдання* - складаються у виявленні механізму події, встановленні часу, способу і послідовності дій, що привели до правопорушення, якісних і кількісних характеристик здійснених діянь. Наприклад, розкриття механізму розкрадання товарно-матеріальних цінностей і коштів, розрахунок суми заподіяного збитку;
- *завдання, пов'язані з експертною профілактикою,* тобто діяльністю з виявлення обставин, що сприяють здійсненню злочинів (правопорушень) і розробці заходів щодо їх усунення. Наприклад, розробка на основі експертного дослідження рекомендацій з удосконалювання первинного обліку товарно-матеріальних цінностей і організації контрольних перевірок окремих груп матеріалів з метою забезпечення їх схоронності на складах і в коморах підприємства.

3. Класифікація економічної експертизи

Найбільш поширеною є думка, щоб в основу класифікації економічних експертиз за видами і різновидами були покладені:

- класифікація економічних наук (фінансова експертиза, економіко-статистична експертиза, експертиза економіка праці);
- класифікація галузей економіки (експертиза в промисловості, експертиза сільського господарства, будівельна експертиза);
- класифікація видів економічної діяльності (експертиза приватизації, страхової діяльності, оподаткування тощо).

Однак офіційно така класифікація не затверджена.

ТЕМА 3. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ЕКОНОМІЧНИХ ПИТАНЬ

1. Сутність поняття «судово-бухгалтерська експертиза»
2. Історія розвитку судової експертизи в Україні
3. Зміст судової експертизи з економічних питань

1. Сутність поняття «судово-бухгалтерська експертиза»

На стадії досудового розслідування та судового розгляду важлива роль належить науковим методам збору доказів. Одним з таких методів, що застосовується у процесі розслідування або судового розгляду справ про розкрадання та привласнення майна, інші корисливі господарські злочини, є судово-бухгалтерська експертиза (СБЕ).

СБЕ належить до найпоширеніших видів судових експертиз. Її застосовують при розслідуванні та розгляді кримінальних і цивільних справ, коли виникають питання, для розв'язання яких необхідні спеціальні знання з бухгалтерського обліку та аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства.

СБЕ на стадіях провадження дізнання, досудового слідства і судового розгляду складається з дослідження матеріалів справи фахівцем-бухгалтером і надання, у відповідності до його спеціальних знань, висновку за поставленими питаннями, що відносяться до господарської діяльності і знайшли своє відображення в бухгалтерському обліку.

Як визначено в Законі України «Про судову експертизу», *судова експертиза* – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового слідства чи суду.

Правовою основою призначення і проведення судових експертиз є Закон України «Про судову експертизу», Кримінально-процесуальний (КПК), Цивільний процесуальний (ЦПК), Господарський процесуальний (ГПК) кодекси України. Законодавство встановлює, що судові експертизи по кримінальних і цивільних справах призначаються в тих випадках, коли для вирішення питань при провадженні за цими справами необхідні спеціальні пізнання.

2. Історія розвитку судової експертизи в Україні

На всіх стадіях розвитку теоретики бачили в експертизі інструмент, необхідний для провадження слідства і суду (французький процесуаліст Баньє), а експерта вважали науковим свідком (англо-американські процесуалісти).

З 1921 року в Петрограді при Північно-західній торговельній палаті було створено відділ обліково-фінансових експертиз, який у дальшому був реорганізований в Інститут відповідальних бухгалтерів, а 1923 року при Московському відділенні Російського технічного товариства для проведення експертиз за завданнями судів у складі відділу обліку господарської діяльності було організовано бюро бухгалтерської експертизи і консультацій. Такі самі зміни відбувались у цій системі і в Україні. 10 липня 1923 року, Рада Народних Комісарів України затвердила Положення про обласні кабінети науково-

судової експертизи в Харкові, Києві й Одесі.

У 1925 році при Народному комісаріаті робітничо-селянської інспекції СРСР, насамперед з числа спеціалістів, що працювали в державних організаціях, було створено Інститут державних бухгалтерів-експертів. Право надання експертних висновків на вимогу державних органів з усіх питань обліку і звітності належало тільки бухгалтерам-експертам цього Інституту. Однак така прерогатива не поширювалась на проведення ними експертиз для слідчих та судових органів. Судді та слідчі самостійно призначали спеціалістів, які залучались як експерти-бухгалтери.

З 25 квітня 1925 року бухгалтерами-експертами передбачалось виконання не тільки експертиз, але також наукових праць і експериментальних досліджень з питань криміналістичної техніки і методології розслідування злочинів. У зв'язку з розширенням функцій у тому ж 1925 році їх було перейменовані в Інститути науково-судової експертизи.

Один з основних етапів становлення та дальшого інтенсивного розвитку цієї галузі знань припадає на кінець 40-х років. 04.06.1947 р. Президією Верховної Ради СРСР був ухвалений Указ «Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного і громадського майна». Виконання цього Указу стало причиною збільшення кількості справ з розслідування господарських злочинів, що у свою чергу вимагало значно ширшого застосування спеціальних знань у галузі бухгалтерського обліку і звітності та одержання доказів у формі висновків експертів-бухгалтерів.

Отже, виникла необхідність створення відповідної експертної установи. Розпорядженням Голови Ради Міністрів СРСР від 02.08.1948 р. при Міністерстві фінансів СРСР було створено Бюро державної бухгалтерської експертизи з філіями при міністерствах фінансів союзних та автономних республік і фінансових органах на місцях з постійними штатними кадрами експертів-бухгалтерів. На Бюро та його філії в областях покладалась функція з проведення бухгалтерських експертиз у кримінальних і цивільних справах за завданнями органів розслідування, прокуратури, судів та арбітражу.

У 1957 році Радою Міністрів УРСР республіканську філію було перетворено у Бюро державної бухгалтерської експертизи при Міністерстві фінансів УРСР з філіями при обласних відділеннях. А 02.02.1957 р. Радою Міністрів УРСР ухвалено постанову «Про Бюро державних бухгалтерських експертиз при Міністерстві фінансів України».

З 04.01.1970 р. Бюро і його обласні філії в повному складі штатних працівників підпорядковано Міністерству юстиції України. Зі становленням Бюро бухгалтерської експертизи розпочався новий етап розвитку судово-бухгалтерської експертизи в Україні.

Міністерством юстиції України за погодженням з Прокуратурою та Верховним

Судом України було розроблено Інструкцію «Про порядок проведення судово-бухгалтерських експертиз в Бюро державної бухгалтерської експертизи Міністерства юстиції України» від 30.12.1974 р. Це був перший в Україні нормативно-правовий документ, яким визначались процесуальні, організаційні, правові засади призначення та проведення бухгалтерських експертиз.

Протягом трьох десятиліть підпорядкування бухгалтерської експертизи Міністерству юстиції України структура і функції Бюро та його філій зазнали певних змін: обласні філії Бюро були перетворені на міжобласні та їх експертні підрозділи, за якими закріплювались зони обслуговування відповідних територій.

У квітні 1990 року республіканське Бюро було ліквідовано, а кадровий склад експертів-бухгалтерів Бюро та міжобласних філій з відповідними функціями передано до Київського і Харківського науково-дослідних інститутів судових експертиз та Одеської лабораторії південного регіону України.

Після ухвалення 25 лютого 1994 року Закону України «Про судову експертизу» значно розширилася система науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції України. Так, у 1995 році на базі лабораторій та відділень було створено Донецький, Львівський та Одеський науково-дослідні інститути судових експертиз, а на їх відповідні підрозділи покладено функції з виконання судово-бухгалтерських експертиз.

За ці роки лабораторії судово-бухгалтерської експертизи значно розширили коло розв'язуваних ними завдань, почали проводити складні та нові види економічних досліджень. З розширенням кола завдань, що вирішувались експертами-бухгалтерами, виникла необхідність у зміні самої назви цього виду експертизи. Рішенням Президії науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України від 30.01.2001 р. *судово-бухгалтерську експертизу було перейменовано на судово-економічну.*

Сучасне тлумачення судово-бухгалтерської експертизи полягає в тому, що до її функцій входять економічні дослідження конфліктних ситуацій у господарській діяльності, які стали об'єктами розслідування правоохоронними органами з метою усунення та запобігання їм у майбутньому.

Відповідно, з 27.02.2001 року Інструкція «Про порядок проведення судово-бухгалтерських експертиз в Бюро державної бухгалтерської експертизи Міністерства юстиції України» втратила чинність.

3. Зміст судової експертизи з економічних питань

Судово-бухгалтерська експертиза, як і будь-яка судова експертиза, не існує поза

кримінальними чи цивільними справами, що виникають у процесі розслідування або судового розгляду. Незалежно від того, по яких справах призначається судово-бухгалтерська експертиза, предметом є господарська діяльність, відображена в документах бухгалтерського обліку та бухгалтерських регістрах, що стали об'єктом розслідування чи судового розгляду і у відношенні яких перед експертом-бухгалтером поставлені слідчим або судом питання, що потребують застосування спеціальних знань з бухгалтерського обліку і аналізу господарської діяльності підприємств.

Судово-бухгалтерська експертиза характеризується:

- процесуально-правовим змістом;
- фінансово-господарським змістом.

Процесуально-правовий зміст судово-бухгалтерської експертизи – це система правил, встановлених чинним кримінально-процесуальним, цивільно-процесуальним законодавством та Законом України «Про судову експертизу», які регулюють порядок її призначення та проведення, права і обов'язки експерта-бухгалтера, а також інших учасників процесу у зв'язку з проведенням експертизи.

Фінансово-господарський зміст судово-бухгалтерської експертизи полягає в реалізації нею знань з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності, у специфіці предмета та методів дослідження. Ці особливості виділяють її у самостійний вид судової експертизи.

Бухгалтер-експерт обов'язково повинен володіти як певним обсягом процесуально-правових знань, так і достатніми знаннями з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності. Тільки при суворому додержанні ним процесуального законодавства і правильному застосуванні спеціальних знань судово-бухгалтерська експертиза може бути визнана доброякісною і такою, що відповідає своєму призначенню.

ТЕМА 4. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

1. Суб'єкти експертної діяльності
2. Види експертизи
3. Підвиди експертизи

1. Суб'єкти експертної діяльності

Призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України та атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення

експертиз та оформлення їх результатів здійснюються у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним, Цивільним процесуальним, Господарським процесуальним кодексами України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Митним кодексом України, Законами України «Про судову експертизу», «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності та відповідною Інструкцією.

Відповідно до чинного законодавства за дорученням правоохоронних органів, посадових осіб Державної податкової адміністрації України, Державної митної служби України, Державної виконавчої служби, на замовлення адвокатів, захисників та осіб, які самостійно захищають свої інтереси, та їх представників, нотаріусів банківських установ, страхових компаній, а також інших юридичних і фізичних осіб виконуються експертні дослідження, що потребують спеціальних знань та використання методів криміналістики і судової експертизи. Результати експертних досліджень викладаються в письмових висновках експертних досліджень згідно з чинним законодавством України.

Під час проведення експертиз (експертних досліджень) з метою виконання певного експертного завдання експертами застосовуються відповідні методи дослідження, методики проведення судових експертиз, а також нормативно-правові акти та нормативні документи (міжнародні, національні та галузеві стандарти, технічні умови, правила, норми, положення, інструкції, рекомендації, переліки, настановчі документи Держспоживстандарту України), а також чинні республіканські стандарти колишньої УРСР та державні класифікатори, галузеві стандарти та технічні умови колишнього СРСР, науково-технічна, довідкова література, програмні продукти тощо.

Визначення способу проведення експертизи (вибір певних методик, (методів дослідження)) належить до компетенції експерта.

Експертизи та дослідження проводяться експертними установами за зонами регіонального обслуговування згідно з Переліком регіональних зон обслуговування науково-дослідними установами судових експертиз Міністерства юстиції України.

ЗОНИ регіонального обслуговування науково-дослідних установ судових експертиз Мін'юсту:

- Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз – Дніпропетровська, Запорізька області
- Донецький науково-дослідний інститут судових експертиз – Донецька і Луганська області
- Київський науково-дослідний інститут судових експертиз – м. Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська і Чернігівська

області.

- Кримський науково-дослідний інститут судових експертиз – Автономна Республіка Крим
- Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська і Чернівецька області.
- Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз – Кіровоградська, Миколаївська, Одеська і Херсонська області.
- Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз – Полтавська, Сумська, Харківська області та м. Севастополь.
- Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності – зона обслуговування поширюється на всі регіони.

2. Види експертизи

Основними видами експертизи є:

- Криміналістична: почеркознавча та авторознавча; технічна експертиза документів; балістична; трасологічна (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних ушкоджень, які проводяться в бюро судово-медичної експертизи); фототехнічна, портретна; експертиза голограм; відео-, звукозапису; вибухотехнічна; матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; спиртовмісних сумішей; ґрунтів; металів і сплавів; наявності шкідливих речовин у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин; харчових продуктів; сильнодіючих і отруйних речовин); біологічна.
- Інженерно-технічна: інженерно-транспортна (автотехнічна, транспортно-трасологічна, залізнично-транспортна); дорожньо-технічна; будівельно-технічна (оціночно-будівельна); земельно-технічна (оціночно-земельна); пожежно-технічна; безпеки життєдіяльності; гірничотехнічна; інженерно-екологічна; електротехнічна; комп'ютерно-технічна; телекомунікаційна.

Поряд із вказаними видами інженерно-технічних експертиз експертними установами можуть проводитись також інші їх види (підвиди) та комплексні технічні дослідження із залученням відповідних фахівців у певних галузях знань, у тому числі авіаційного та водного транспорту.

- Економічна: бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій.

- Товарознавча: машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання; автотоварознавча; транспортно-товарознавча.
- Експертиза у сфері інтелектуальної власності: літературних та художніх творів; фонограм, відеограм, програм (передач) організації мовлення; винаходів і корисних моделей; промислових зразків; сортів рослин і порід тварин; комерційних (фірмових) найменувань, торговельних марок (знаків для товарів і послуг), географічних зазначень; топографій інтегральних мікросхем; комерційної таємниці (ноу-хау) і раціоналізаторських пропозицій; економічна у сфері інтелектуальної власності.
- Психологічна.
- Мистецтвознавча.
- Екологічна.
- Військова (з липня 2015 р.)
- З метою більш повного задоволення потреб слідчої та судової практики експертними установами організовується проведення інших видів експертизи (крім судово-медичної та судово-психіатричної).

3. Підвиди експертизи

Згідно з процесуальним законодавством України експертами виконуються такі експертизи:

- первинні,
- додаткові,
- повторні,
- комісійні
- комплексні.

Первинною є експертиза, коли об'єкт досліджується вперше.

Додатковою є експертиза, якщо для вирішення питань щодо об'єкта, який досліджувався під час проведення первинної експертизи, необхідно провести додаткові дослідження або дослідити додаткові матеріали (зразки для порівняльного дослідження, вихідні дані тощо), які не були надані експертів під час проведення первинної експертизи.

Повторною є експертиза, під час проведення якої досліджуються ті самі об'єкти і вирішуються ті самі питання, що й при проведенні первинної (попередніх) експертизи (експертиз).

Комісійною є експертиза, яка проводиться двома чи більшою кількістю експертів, що мають кваліфікацію судового експерта за однією експертною спеціалізацією

(фахівцями в одній галузі знань). Комісія експертів може утворюватися органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), або керівником експертної установи.

Комплексною є експертиза, що проводиться із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання). До проведення таких експертиз у разі потреби залучаються як експерти експертних установ, так і фахівці установ та служб (підрозділів) інших центральних органів виконавчої влади або інші фахівці, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах.

ТЕМА 5. ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

1. Підстави для проведення експертизи
2. Оформлення матеріалів для проведення експертиз (досліджень)
3. Строки проведення експертизи
4. Особливості призначення інших видів експертизи окрім первинної

1. Підстави для проведення експертизи

Підставою для проведення експертиз відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або письмове звернення потерпілого чи сторони захисту кримінального провадження (далі – документ про призначення експертизи (залучення експерта)), у якому обов'язково зазначаються реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню.

Підставою для проведення експертного дослідження є письмова заява (лист) замовника (юридичної або фізичної особи) з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що надаються.

У випадках, передбачених законодавством, експертною установою надсилається рахунок вартості робіт за проведення експертиз (експертних досліджень).

При проведенні експертиз в експертній установі організаційне, матеріально-технічне забезпечення їх виконання, контроль за своєчасним проведенням і за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів з питань експертизи покладається на керівника експертної установи.

2. Оформлення матеріалів для проведення експертиз (досліджень)

Експертиза проводиться після подання органом (особою), який (яка) її призначив(ла) (залучив(ла) експерта), матеріалів, оформлених згідно з вимогами процесуального законодавства та відповідної Інструкції.

До експертної установи (експерту) надаються: документ про призначення експертизи (залучення експерта), об'єкти, зразки для порівняльного дослідження та, за клопотанням експерта, - матеріали справи (протоколи оглядів з додатками, протоколи вилучення речових доказів тощо).

У документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначаються такі дані: місце й дата винесення постанови чи ухвали; посада, звання та прізвище особи, що призначила експертизу (залучила експерта); назва суду; назва справи та її номер; обставини справи, які мають значення для проведення експертизи; підстави для призначення експертизи; прізвище експерта або назва експертної установи, експертам якої доручається проведення експертизи; питання, які виносяться на вирішення експертів; перелік об'єктів, що підлягають дослідженню (у тому числі порівняльних зразків та інших матеріалів, направлених експертів, або посилання на такі переліки, що містяться в матеріалах справи); інші дані, які мають значення для проведення експертизи.

3. Строки проведення експертизи

Строк проведення експертизи встановлюється залежно від складності дослідження з урахуванням експертного навантаження фахівців керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу) у межах:

- 10 календарних днів – щодо матеріалів з невеликою кількістю об'єктів і простих за характером досліджень;
- 30 календарних днів – щодо матеріалів із середньою кількістю об'єктів або середньої складності за характером досліджень;
- 60 календарних днів – щодо матеріалів з великою кількістю об'єктів або складних за характером досліджень;
- понад 60 календарних днів – щодо матеріалів із дуже великою кількістю об'єктів або особливо складних за характером досліджень (досліджень з використанням криміналістичного обладнання (лазерного, оптичного, електронного), проведення експериментальних досліджень, застосування декількох методів), при цьому строк виконання не повинен перевищувати 90 календарних днів.

Якщо експертиза є особливо складною, потребує вирішення більше десяти питань або вирішення питань, які потребують декількох досліджень, чи налічує понад п'ять томів матеріалів справи або є комплексною чи потребує залучення фахівців з інших установ (у тому числі судово-медичних), підприємств, організацій і не може бути виконана в

зазначені строки, більший розумний строк встановлюється за письмовою домовленістю з органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), після попереднього вивчення експертом наданих матеріалів.

Попереднє вивчення матеріалів:

- при проведенні простих та середньої складності досліджень не повинно перевищувати відповідно п'яти та десяти робочих днів;
- при складних та особливо складних дослідженнях – відповідно п'ятнадцяти та двадцяти робочих днів.

Строк проведення експертизи починається з робочого дня, наступного за днем надходження матеріалів до експертної установи, і закінчується у день складання висновку експерта (повідомлення про неможливість надання висновку). Якщо закінчення встановленого строку проведення експертизи припадає на неробочий день, то днем закінчення строку вважається наступний за ним робочий день.

У строк проведення експертизи не включається строк виконання клопотань експерта, усунення недоліків, допущених органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта).

4. Особливості призначення інших видів експертизи окрім первинної

У разі призначення експертизи (залучення експерта) для проведення додаткової або повторної експертизи, до експертної установи (експертові) надаються також висновки попередніх експертиз з усіма додатками (фотознімками, порівняльними зразками тощо), а також додаткові матеріали, що стосуються предмета експертизи, які були зібрані після надання первинного висновку.

У разі необхідності проведення додаткової або повторної експертизи у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначаються мотиви та підстави для її призначення.

У документі про призначення експертизи (залучення експерта) для проведення комплексної експертизи зазначаються її назва та експертна(і) установа (установи), експертам якої (яких) доручено її проведення, а в разі участі в її проведенні особи, яка не працює в експертній установі, - також прізвище, ім'я та по батькові, освіта, спеціальність, місце роботи, місце реєстрації цієї особи, інші дані. Якщо проведення комплексної експертизи доручено експертам декількох експертних установ, у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначається, яка з них є провідною, тобто яка з них здійснює організацію проведення експертизи, зокрема координацію роботи експертів і зв'язок з органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта).

Якщо проведення комплексної експертизи доручено співробітникам експертної установи та особі, яка не є працівником такої установи, провідною визначається експертна установа.

Документ про призначення експертизи (залучення експерта) для проведення комплексної експертизи направляється в кожен з експертних установ-співвиконавців, а також особі, яка не є працівником експертної установи. Об'єкти дослідження і матеріали справи направляються провідній експертній установі.

Якщо в документі про призначення експертизи (залучення експерта) провідну експертну установу не визначено, вона визначається за згодою між керівниками установ, а якщо вони не дійшли до згоди, - то органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), для проведення комплексної експертизи.

Оформлення матеріалів для призначення комісійної експертизи здійснюється за правилами, такими ж як для комплексної.

ТЕМА 6. ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

1. Об'єкти економічної експертизи
2. Загальні вимоги до методики дослідження предметів і документів
3. Вимоги при дослідженні об'єктів, які надано для експертизи
4. Вимоги до документів, які передаються для проведення економічної експертизи
5. Якість документів для експертного дослідження
6. Неофіційні документи

1. Об'єкти економічної експертизи

Об'єктами економічної експертизи (досліджень) можуть бути:

- первинні бухгалтерські документи;
- реєстри бухгалтерського обліку;
- документи фінансової звітності;
- статистична звітність за відповідні періоди;
- акти ревізій і контрольних перевірок;
- роздруковані та завірені електронні документи;
- організаційно-розпорядчі та планово-регулювальні документи, складені на підставі законодавчих та нормативних актів.

2. Загальні вимоги до методики дослідження предметів і документів

Відповідно до норм процесуального права загальними вимогами до методики дослідження предметів і документів є:

- зіставлення зведень у документах з об'єктивною реальністю з метою виявлення достовірності цих зведень реальним результатам підприємницької діяльності (доходам) як предмета зазіхань і виявлення інтелектуальної підробки. Тим самим виявляється невідповідність зведень із документів дійсним результатам підприємницької діяльності (доходам);
- аналіз і зіставлення фактів підприємницької діяльності (на відміну від документальної перевірки виконання законів і підзаконних актів, проведеної державними органами контролю). Аналіз фактів підприємницької діяльності проводиться з метою визначення фактичних результатів підприємницької діяльності досліджуваної організації, виявлення недостовірних даних у звітності, поданої державі, і в документах, що є підставою для обліку і звітності;
- об'єктивність і повнота дослідження фактів підприємницької діяльності за період роботи реальних розпорядників коштів (осіб або групи осіб), отриманих від підприємницької діяльності. Об'єктивність і повнота відбивається в дослідженні всіх наявних зведень, суворій відповідності висновків із дослідження наявним зведенням;
- побудова причинно-наслідкових логічних взаємозв'язків використання предмета посягань і недостовірності зведень у документах, що припускають юридичну оцінку діянь відповідно до норм матеріального права. Логічні взаємозв'язки полягають у причинно-наслідковому зв'язку між розпорядженням доходами, невідповідністю зведень у документах обліку і звітності фактам і результатам підприємницької діяльності і матеріальних наслідків діянь для власників прибутків, що вилучаються з використання майна, і держави;
- визначення негативних матеріальних наслідків діянь винних осіб для власників майна і держави. Матеріальні наслідки визначаються у вигляді частини прибутків від продажів продукції (товарів, робіт, послуг), прибутків на капітал і прибутків від продажу власності, використаних або не використаних в інтересах підприємницької діяльності, і що не надійшли до держави у вигляді податків і обов'язкових платежів, у причинно-наслідковому зв'язку з невідповідністю документів фактичним обставинам підприємницької діяльності

Бухгалтерський облік і звітність мають важливе значення для реалізації принципу невідворотності покарання за збиток, заподіяний злочинами (правопорушеннями) матеріальним інтересам особистості, суспільства і держави. Принцип невідворотності припускає суцільний аналіз бухгалтерської звітності суб'єктів підприємницької й іншої економічної діяльності з метою виявлення ознак злочину (правопорушень) і порушень

договірних відношень.

3. Вимоги при дослідженні об'єктів, які надано для експертизи

У документі про призначення експертизи (залучення експерта) перераховуються всі об'єкти, які направляються на експертне дослідження, із зазначенням точного найменування, кількості, міри ваги, серії та номера (для грошей НБУ та іноземної валюти), інші відмінні індивідуальні ознаки.

Якщо під час проведення експертизи об'єкт (об'єкти) дослідження може (уть) бути пошкоджений(і) або знищений(і), у документі про призначення експертизи (залучення експерта) повинен міститися дозвіл на його пошкодження або знищення.

Вилучення об'єктів, що підлягають дослідженню, та відібрання зразків оформлюються протоколом згідно з вимогами процесуального законодавства. У них, крім загальних реквізитів такого роду документів, зазначається, які саме зразки були вилучені або відібрані, їх кількість, умови відбору або вилучення, а також інші обставини, що мають значення для вирішення поставлених питань. Протокол підписується всіма особами, які брали участь у вилученні об'єктів, відібранні зразків.

Об'єкти дослідження надсилаються в експертну установу (експертові) в упаковці, яка забезпечує їх збереження, та засвідчуються особою у передбаченому законодавством порядку. Речові докази і порівняльні зразки упаковуються окремо.

Для відібрання зразків орган (особа), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), може залучити спеціаліста.

Якщо в матеріалах справи є дані про особливості виявлення, вилучення, зберігання об'єкта дослідження або про інші обставини, що могли вплинути на його властивості та ознаки, про них слід зазначити в документі про призначення експертизи (залучення експерта) та надіслати засвідчені належним чином копії протоколів процесуальних дій в експертну установу (експертові).

Коли об'єкт дослідження не може бути представлений експертові, експертиза може проводитись за фотознімками та іншими копіями об'єкта, його описами та іншими матеріалами, доданими до справи в установленому законодавством порядку, якщо це не суперечить методичним підходам до проведення відповідних експертиз. Про проведення експертизи за такими матеріалами вказується в документі про призначення експертизи (залучення експерта) або письмово повідомляється експерт органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта).

Предмети та документи, що були об'єктами експертного дослідження, підлягають поверненню органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), разом з висновком експертизи або повідомленням про неможливість надання висновку.

Великогабаритні предмети та інші об'єкти, що не підлягають пересиланню поштою (вибухові та легкозаймисті речовини, дорогоцінні метали та каміння, вогнепальна зброя, патрони, боєприпаси, сильнодіючі, отруйні речовини тощо), отримуються в експертній установі особисто або представником за дорученням органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), після пред'явлення документа, що засвідчує його (її) особу.

4. Вимоги до документів, які передаються для проведення економічної експертизи

Разом з документом про призначення експертизи (залучення експерта) експерту слід надати документи бухгалтерського та податкового обліку, які містять відомості, - вихідні дані для вирішення поставлених питань. Такими документами можуть бути: прибуткові та видаткові накладні, ордери, звіти матеріально відповідальних осіб, картки складського обліку, касові книжки, матеріали інвентаризації, акти ревізій, таблиці, наряди, акти приймання виконаних робіт, трудові договори, розрахункові платіжні відомості, виписки банку, платіжні доручення і вимоги, договори про матеріальну відповідальність, накопичувальні (оборотні) відомості, журнали-ордери, меморіальні ордери за балансовими рахунками, головні книги, баланси та інші первинні та зведені документи бухгалтерського та податкового обліку і звітності.

Якщо ведення бухгалтерського обліку здійснювалось в електронно-обчислювальному вигляді, експерту надаються реєстри бухгалтерського обліку у роздрукованому вигляді, обов'язково завірені в установленому порядку.

Якщо експертиза призначається з метою перевірки висновків документальної ревізії, у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначається, які саме висновки і з яких причин викликають сумнів (суперечать іншим матеріалам справи, непереконливо обґрунтовані фінансовими інспекторами тощо).

У разі потреби для визначення, які саме документи слід надати експерту на дослідження в кожному конкретному випадку, доцільно отримати консультацію експерта-економіста.

Документи мають бути систематизованими в хронологічному порядку (за відповідними періодами), підшитими, прошнурованими та пронумерованими.

5. Якість документів для експертного дослідження

Документи, що надходять на дослідження експерта, повинні бути перевірені як з формальної сторони, так і на предмет відбитих у ньому операцій. Відповідно до законодавства, щоб документ мав юридичну чинність і доказовість, він повинен мати всі передбачені обов'язкові реквізити. Перелік обов'язкових реквізитів затверджено Законом

України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні».

Всі документи, з якими працює експерт, можна класифікувати на:

- доброякісні (правильно оформлені і правильно відбивають здійснену операцію);
- недоброякісні (неправильно оформлені, що не відбивають дійсно виконаної операції чи відбивають її у перекрученому вигляді).

Недоброякісні документи можна розділити на недоброякісні за формою і за відбитими у них операціями.

Недоброякісні за формою документи, у свою чергу, поділяються на неоформлені (недооформлені), де відсутні деякі реквізити, і неправильно оформлені (наприклад, на бланках не встановленої форми).

Документи, недоброякісні за сутністю змісту, можна поділити на три групи:

- що утримують випадкові помилки,
- що відбивають незаконні операції,
- підроблені.

До випадкових помилок, що мають місце в документах, можна віднести перекручування в найменуванні організації, якій адресовано документ, чи номери їх поточного рахунку, у номенклатурному номері відпущених товарно-матеріальних цінностей тощо.

До документів, що відображають незаконні операції, відносять такі правильно оформлені документи, у яких зафіксовані операції, які не відповідають чинному законодавству чи нормативним документам. Наприклад, видатковий касовий ордер на видачу матеріальної допомоги без додатка до нього відповідних документів.

До підроблених документів відносяться такі, у яких фальсифіковані їх реквізити (печатки, підписи посадових осіб), а також ті, у яких перекручено сам зміст операції, арифметичні дані документа.

Часто підроблені документи називають «фіктивними». Однак у кримінальному законодавстві такого терміна немає, а говориться лише про службові підробки (ст.358 КК України), тобто внесення посадовою особою в офіційні документи свідомо помилкових даних, складання і видача свідомо помилкових документів. Слово ж "фіктивний" означає "не існуючий в дійсності". Документ, що відбиває фіктивну, не існуючу операцію, сам по собі є реальним підробленим документом.

Підроблені документи, що містять свідомо помилкові дані, поділяються на безтоварні і безгрошові (цілком чи частково). Документи, якими оформлений рух товарно-матеріальних цінностей, їх надходження чи витрата, у той час коли ці цінності були викрадені чи залишилися без руху, називають безтоварними, а документи, якими

оформлено рух грошових коштів – безгрошовими.

6. Неофіційні документи

Для експертного дослідження мають велике значення і неофіційні документи (чернетки). При виконанні експертиз їх використовують для порівняння з даними офіційного бухгалтерського обліку. Їх варто враховувати, наприклад, при визначенні нестач і надлишків товарно-матеріальних цінностей, розподілу сум збитків між організаціями і матеріально-відповідальними особами тощо. Але використання експертом неофіційних записів можливе тільки за таких умов:

- якщо встановлено їх походження і однозначний зміст;
- якщо вони надані експерту як первинні дані.

Така класифікація має важливе практичне значення при дослідженні господарських операцій і документів, якими вони оформлені. Встановлення недоброякісних документів дає можливість експерту-бухгалтеру дати експертну оцінку, а слідчому і суду – розкрити незаконні операції.

ТЕМА 7. ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРТИЗИ

1. Висновок експерта
2. Вступна частина висновку експерта
3. Дослідницька частина висновку експерта
4. Заключна частина висновку експерта
5. Особливості документального оформлення окремих видів експертизи
6. Повідомлення про неможливість надання висновку

1. Висновок експерта

Висновок експерта або повідомлення про неможливість надання висновку, який дається поза експертною установою (у судовому засіданні, на місці події), розглядається керівником експертної установи після надходження матеріалів експертизи до експертної установи. Про зауваження, які виникли в керівника експертної установи після ознайомлення з висновком експерта (повідомлення про неможливість надання висновку), він може повідомити органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта).

Висновок експерта (експертів) оформлюється на бланку експертної установи і підписується експертом (експертами), який (які) проводив(ли) дослідження. Підписи у заключній частині засвідчуються відбитком печатки експертної установи на кожній

сторінці тексту заключних висновків. Якщо до висновку експерта додаються фототаблиці, креслення, схеми, діаграми тощо, вони також підписуються експертом (експертами); підписи засвідчуються відбитком печатки експертної установи.

Якщо експерт не є працівником державної спеціалізованої установи і працює на професійній основі самостійно, він засвідчує наданий ним висновок своїм підписом і печаткою із зазначенням реєстраційного номера облікової картки платника податків (ідентифікаційного номера) або серії та номера паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання в установленому порядку відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків).

Висновок експерта складається з обов'язковим зазначенням його реквізитів (найменування документа, дати та номера складання висновку, категорії експертизи (додаткова, повторна, комісійна, комплексна), виду експертизи (за галуззю знань) та трьох частин:

- вступної (Вступ),
- дослідницької (Дослідження),
- заключної (Висновки).

2. Вступна частина висновку експерта

У вступній частині висновку експерта зазначаються:

- дата надходження документа про призначення експертизи (залучення експерта);
- найменування експертної установи та/або ім'я, прізвище, по батькові експерта;
- документ про призначення експертизи (залучення експерта), його найменування і дата складання, найменування органу та/або посада і прізвище особи, який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта);
- справа, за якою вона призначена (кримінальна, про адміністративне правопорушення, цивільна, господарська, адміністративна тощо, номер справи);
- перелік об'єктів, що підлягають дослідженню, та зразків (у разі надходження);
- відомості про надані матеріали справи (у тому числі вид (назва) матеріалів (документів) та кількість аркушів);
- спосіб доставки та вид упаковки досліджуваних об'єктів із зазначенням у необхідних випадках відомостей про те, чи впливав спосіб упаковки на їх збереженість;
- запис про відповідність матеріалів та об'єктів, що надійшли до експертної установи (експерта), матеріалам, зазначеним у документі про призначення експертизи (залучення експерта);
- перелік питань (дослівно у формулюванні документа про призначення експертизи

(залучення експерта)), які поставлено на вирішення експертизи; якщо питання сформульовано неясно або його редакція не відповідає рекомендаціям, але зміст завдання експертові зрозумілий, то після наведення питання в редакції документа про призначення експертизи (залучення експерта) він може дати відповідні роз'яснення і викласти питання в редакції, що відповідає зазначеним рекомендаціям; якщо поставлено декілька питань, експерт має право згрупувати їх і викласти в послідовності, яка забезпечує найдоцільніший порядок дослідження; якщо деякі питання, що містяться у документі про призначення експертизи (залучення експерта), вирішувались при проведенні експертиз різних видів, - відомості (експертна установа, номер та дата висновку) про ці експертизи; якщо питання, які поставлені на вирішення експертизи, доцільно вирішувати в іншому порядку, ніж той, що визначений у документі про призначення експертизи (залучення експерта), - зазначається, у якому порядку вирішуватимуться ці питання;

- питання, які вирішуються експертом у порядку експертної ініціативи;
- дані про експерта (експертів): прізвище, ім'я та по батькові, посада, клас судового експерта, науковий ступінь та вчене звання, освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень, експертна спеціальність, стаж експертної роботи, дата та номер видачі свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта, ким видано та строк дії;
- попередження експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку за статтею 384 Кримінального кодексу України або за відмову від надання висновку за статтею 385 Кримінального кодексу України;
- дата направлення клопотання експерта про надання додаткових матеріалів, дата надходження додаткових матеріалів або відомостей про наслідки розгляду клопотання; обставини справи, які мають значення для надання висновку, з обов'язковим зазначенням джерела їх отримання;
- при проведенні додаткових або повторних експертиз зазначаються відомості про первинну (попередні) експертизу (експертизи) (прізвище експерта, назва експертної установи чи місце роботи експерта, номер і дата висновку експертизи, зміст заключних висновків первинної (попередніх) експертизи (експертиз));
- зміст питань, які були поставлені перед експертом на додаткове або повторне вирішення, а також мотиви призначення додаткової або повторної експертизи, які зазначені у документі про призначення експертизи (залучення експерта), якщо у ньому такі мотиви відсутні, про це робиться відповідний запис;
- відомості про процесуальні підстави та осіб, які були присутні під час проведення

досліджень (прізвище, ініціали, процесуальний статус);

- нормативні акти, методики, рекомендована науково-технічна та довідкова література з Переліку рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз, інші інформаційні джерела, які використовувались експертом при вирішенні поставлених питань, за правилами бібліографічного опису, із зазначенням реєстраційних кодів методик проведення судових експертиз з Реєстру методик проведення судових експертиз, який ведеться відповідно до Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз.

3. Дослідницька частина висновку експерта

У дослідницькій частині висновку експерта описуються процес дослідження та його результати, а також дається обґрунтування висновків з поставлених питань.

Дослідницька частина повинна включати:

- відомості про стан об'єктів дослідження, застосовані методи (методики) дослідження, умови їх застосовування;
- посилання на ілюстрації, додатки та необхідні роз'яснення до них;
- експертну оцінку результатів дослідження.

Опис процесу застосовування інструментальних методів дослідження та проведення експертних експериментів можуть обмежуватись викладенням кінцевих результатів. У зазначених випадках графіки, діаграми, таблиці, матеріали експертних експериментів мають зберігатись у наглядних експертних провадженнях і на вимогу органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), можуть надаватись їм для ознайомлення.

За наявності в документі про призначення експертизи (залучення експерта) питань, які не належать до предмета експертизи або не входять до компетенції експерта, указуються причини, з яких ці питання не можуть бути вирішені.

Узагальнення та оцінка результатів окремих досліджень, які є підставою для формулювання висновків, можуть викладатись у синтезуючому розділі дослідницької частини висновку експерта.

У дослідницькій частині висновку експерта при проведенні повторної експертизи вказуються причини розбіжностей з висновками попередніх експертиз, якщо такі розбіжності мали місце.

4. Заключна частина висновку експерта

У заключній частині викладаються висновки за результатами дослідження у вигляді відповідей на поставлені питання в послідовності, що визначена у вступній

частині.

На кожне з поставлених питань має бути дано відповідь по суті або вказано, з яких причин неможливо його вирішити.

Якщо заключний висновок не може бути сформульований у стислій формі, допускається посилення на результати досліджень, викладені у дослідницькій частині.

5. Особливості документального оформлення окремих видів експертизи

Висновок експертів при проведенні комісійної або комплексної експертизи складається за загальними правилами, з урахуванням таких особливостей:

- у вступній частині додатково зазначаються дані про голову комісії експертів та відомості про експертизи, результати яких задані органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), як вихідні дані;
- дослідження, які проводились окремими експертами, описуються у відповідних розділах дослідницької частини, що підписуються цими експертами із зазначенням їх прізвищ;
- узагальнення та оцінка результатів досліджень фіксуються у синтезуючому розділі дослідницької частини висновку експертів.

При проведенні первинної експертизи співробітниками однієї експертної установи висновок експерта (експертів) та додатки до нього складаються у двох примірниках, один з яких направляється органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), а другий оформлюється як наглядове провадження і зберігається в архіві експертної установи.

При проведенні повторної експертизи співробітниками однієї експертної установи висновок і додатки до нього складаються:

- у двох примірниках – у разі якщо висновки повторної експертизи повністю підтверджують висновки первинної (попередньої) експертизи. Перший примірник направляється органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), другий оформлюється як наглядове провадження і залишається в архіві експертної установи, що проводила повторну експертизу;
- у чотирьох примірниках – у випадку непідтвердження (повністю або частково) повторною експертизою висновків первинної (попередньої) експертизи. Перший примірник направляється органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), другий оформлюється як наглядове провадження і залишається в архіві експертної установи, що проводила повторну експертизу, третій направляється до експертної установи, яка проводила первинну (попередню) експертизу, четвертий направляється до Міністерства юстиції України.

Висновок експерта при проведенні експертизи під час судового розгляду складається за загальними правилами, з урахуванням такого винятку: якщо з питань, які вирішувались під час судового розгляду, експертом проводилась експертиза на попередніх стадіях процесу, він має право послатись на її результати.

Другий примірник висновку експерта при проведенні експертизи під час судового розгляду і копія документа про призначення експертизи (залучення експерта) подаються експертом до експертної установи.

6. Повідомлення про неможливість надання висновку

Повідомлення про неможливість надання висновку складається з трьох частин: вступної, мотивувальної та заключної.

У вступній частині викладаються загальні відомості для всіх висновків. У повідомленні про неможливість надання висновку експерт попереджається про кримінальну відповідальність за статтею 385 Кримінального кодексу України.

У мотивувальній частині викладаються причини, які обумовили неможливість надання висновку.

У заключній частині вказується про неможливість надання висновку.

Повідомлення про неможливість надання висновку оформлюється на бланку експертної установи, підписується експертом; підпис у заключній частині засвідчується відбитком печатки експертної установи.

Повідомлення про неможливість надання висновку складається у двох примірниках. Один примірник керівник експертної установи надсилає органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), а другий оформлюється як наглядове провадження і залишається в архіві експертної установи.

Якщо таке повідомлення надається під час судового розгляду, воно складається і підписується експертом у двох примірниках, один з яких подається до суду, а другий - керівникові експертної установи.

Якщо з одних питань експерт може дати відповідь, а з інших є підстави для повідомлення про неможливість надання висновку, складається один документ - висновок експерта. У цьому випадку експерт попереджається про кримінальну відповідальність за статтями 384, 385 Кримінального кодексу України.

ТЕМА 8. ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО, ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ

1. Завдання експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності

2. Питання, що вирішуються економічною експертизою документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності

1. Завдання експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності

Основними завданнями експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності є:

- визначення документальної обґрунтованості розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, періоду і місця їх утворення;
- визначення документальної обґрунтованості оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації товарно-матеріальних цінностей, у тому числі грошових, основних засобів, надання послуг;
- визначення документальної обґрунтованості відображення в обліку грошових коштів, цінних паперів;
- визначення документальної обґрунтованості відображення в обліку операцій з нарахування та виплати заробітної плати, інших виплат;
- установа відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку доходів та витрат за фінансово-господарськими операціями, що підлягають оподаткуванню податком на прибуток;
- визначення відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість.

Проведення ревізійних дій (визначення експертами-економістами будь-яких економічних показників без попереднього проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю) не належить до завдань економічної експертизи.

2. Питання, що вирішуються економічною експертизою документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Чи підтверджується документально встановлена за актом інвентаризації від (зазначаються реквізити акта) нестача (надлишки) грошових коштів у касі на суму (зазначається сума) на підприємстві (указується назва установи, організації) за період (зазначити)?

Чи підтверджується документально нестача товарно-матеріальних цінностей, встановлена за актом інвентаризації на підприємстві (зазначається назва організації), за

період роботи (вказується період) матеріально відповідальної особи (зазначаються прізвище, ім'я, по батькові) у розмірі (указуються кількісні та вартісні показники)?

Чи підтверджується документально нестача основних засобів (зазначаються назва організації, кількісні та вартісні показники)?

Чи підтверджується розмір безпідставно виплаченої та списаної по касі (зазначається назва підприємства) заробітної плати з урахуванням даних, наданих органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), та висновків почеркознавчої експертизи про те, що підписи в платіжних документах про одержання заробітної плати (номер відомості, період) учинені не особами, які в них зазначені?

Чи обґрунтовано відшкодовано (зазначається кому і за який період) витрати на відрядження (в якій сумі)?

Чи підтверджуються документально висновки перевірки (зазначаються реквізити акта перевірки) у частині, що стосується завищення обсягу і вартості виконаних робіт з урахуванням висновків інших видів експертиз?

Чи підтверджується документально необґрунтоване списання будівельних матеріалів, нарахування та виплата заробітної плати на завищений обсяг і вартість виконаних робіт (з урахуванням висновків інших видів експертиз)?

Чи підтверджується документально заявлений у позовних вимогах позивача (назва підприємства) розмір заборгованості за поставлені підприємству (назва) товарно-матеріальні цінності, виконані роботи (надані послуги) за договором (номер та дата договору) за період (зазначити період), у тому числі з урахуванням висновків інших видів експертиз?

Чи підтверджується документально зазначене в акті податкової інспекції (указуються реквізити акта) заниження об'єкта оподаткування (указується організація) за період (зазначається який) і донарахування до сплати податків та обов'язкових платежів до бюджету (указується яких)?

Чи відповідають визначені та задекларовані підприємством (назва) доходи за період (зазначається період) наданим первинним документам та вимогам Податкового кодексу України.

Чи відповідають визначені та задекларовані витрати підприємством (назва) за період (зазначається період) наданим первинним документам та вимогам Податкового кодексу України.

Чи підтверджуються документально витрати підприємства (назва) за період (зазначається період), що формують собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг?

Чи підтверджується документально та нормативно відображення у податковому обліку підприємства (назва підприємства) нарахування амортизації за період (вказується період)?

Чи підтверджуються документально обсяги господарських операцій та проведення розрахунків з нерезидентами?

Чи підтверджуються документально висновки акта державної податкової інспекції (номер, дата) про завищення підприємством (назва) заявленої суми бюджетного відшкодування з податку на додану вартість за період (вказується період)?

Чи підтверджується документально встановлений за актом перевірки державної податкової інспекції фінансовий результат за операціями з цінними паперами і корпоративними правами (назва підприємства) за період (вказується період) у розмірі (вказується сума)?

Чи підтверджується документально визначений об'єкт оподаткування з доходів, виплачених підприємством (назва підприємства) нерезиденту (назва) із джерелом його походження з України у періоді (вказується період)?

Чи підтверджується документально обґрунтованість застосування підприємством (назва) нульової ставки з податку на додану вартість за експортними операціями за контрактом (номер, дата)?

Подібні питання можуть бути поставлені за іншими видами податків та обов'язкових платежів.

ТЕМА 9. ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ ПРО ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ

1. Завдання експертизи документів про фінансово-господарську діяльність підприємств і організацій
2. Питання, що вирішуються при експертизі документів про економічну діяльність підприємств і організацій

1. Завдання експертизи документів про фінансово-господарську діяльність підприємств і організацій

Основними завданнями експертизи документів про економічну діяльність підприємств і організацій є:

- визначення документальної обґрунтованості, аналізу показників фінансового стану (платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості тощо);
- визначення документальної обґрунтованості аналізу і структури майна та джерел

його придбання;

- визначення документальної обґрунтованості стану та інтенсивності використання оборотних активів та джерел їх формування;
- визначення документальної обґрунтованості та аналізу джерел власних коштів та результатів фінансово-господарської діяльності;
- установа документальної обґрунтованості та аналізу загальногосподарських і спеціальних фондів;
- визначення документальної обґрунтованості та аналізу реальності розрахунків з дебіторами і кредиторами;
- визначення документальної обґрунтованості та аналізу економічної доцільності отримання і використання кредитів і позик;
- визначення документальної обґрунтованості та аналізу витрат і цін як чинників фінансової стабільності, безбитковості;
- визначення документальної обґрунтованості розрахунків при приватизації та оренді відповідно до чинних методик оцінки вартості майна, що приватизується, та інші питання, пов'язані з приватизацією, банкрутством підприємств;
- визначення документальної обґрунтованості розрахунків частки майна при виході учасника зі складу засновників;
- визначення документальної обґрунтованості розрахунків втраченого заробітку (від несвоєчасної виплати компенсації заподіяної шкоди при втраті працездатності і в інших випадках);
- визначення документальної обґрунтованості цільового витрачання бюджетних коштів;
- визначення документальної обґрунтованості розрахунків втраченої вигоди.

Вирішення питань стосовно дотримання комітетами з конкурсних торгів вимог законодавства, що регламентує проведення закупівлі товарів (робіт та послуг) за бюджетні кошти, не належить до завдань економічної експертизи.

2. Питання, що вирішуються при експертизі документів про економічну діяльність підприємств і організацій

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Визначити основні економічні показники (ліквідності, платоспроможності та прибутковості) господарсько-фінансової діяльності (зазначити організацію) на дату укладання або закінчення терміну дії угоди (зазначити реквізити). Як вказані показники характеризують господарсько-фінансову діяльність (зазначити організацію, підприємство)?

Чи підтверджується документально сума внеску до статутного фонду (зазначається організація або учасник) та розрахунок розміру частини майна, що підлягає поверненню учаснику, який вибув зі складу засновників (зазначається дата виходу)?

Чи підтверджується документально розмір збитку від необґрунтованого заниження (несплати) орендної плати (зазначається організація) за період (зазначається який) і в якій сумі?

Чи є у вартості об'єктів нерухомості (яких саме), що підлягали приватизації, частка фінансування споруд за рахунок державних коштів відповідно до наданих установчих та первинних документів?

Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки щодо нецільового використання бюджетних коштів, отриманих підприємством (назва) за бюджетною програмою (назва програми)?

Чи підтверджується документально розрахунок пенсійних виплат громадянину (прізвище, ім'я, по батькові), проведений установами Пенсійного фонду України за період (зазначається дата)?

Чи мають показники фінансово-економічного стану підприємства (назва) за період (вказати період) ознаки доведення до банкрутства, фіктивного банкрутства, прихованого банкрутства?

Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки стосовно наявності у підприємства (організації) (назва) заборгованості з виплати заробітної плати станом на (зазначити дату)?

Чи була у підприємства (назва) фінансова можливість виплатити в повному обсязі (або частково) нараховану заробітну плату у період (вказати період) за рахунок власних обігових коштів з урахуванням черговості платежів згідно з вимогами законодавства?

На які потреби були витрачені грошові кошти підприємства (назва) в період існування заборгованості по заробітній платі перед своїми працівниками?

Чи призвело витрачання коштів підприємства (організації) (назва) на виробничі потреби протягом року до скорочення заборгованості з оплати праці станом (зазначити дату). Якщо так, то які саме суми коштів були спрямовані на поточну оплату праці, а які на погашення заборгованості попередніх періодів?

Чи підтверджується документально та нормативно розрахунок дивідендів до виплати, здійснений підприємством (назва) емітенту корпоративних прав (назва юридичної або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи) за період (зазначається період)?

ТЕМА 10. ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

1. Завдання експертизи документів фінансово-кредитних операцій
2. Питання, що підлягають вирішенню в межах експертизи документів фінансово-кредитних операцій

1. Завдання експертизи документів фінансово-кредитних операцій

Основними завданнями експертизи документів фінансово-кредитних операцій є:

- визначення документальної обґрунтованості оформлення банківських операцій з відкриття рахунків, руху грошових коштів на рахунках;
- визначення документальної обґрунтованості оформлення та відображення в обліку операцій з видачі, використання та погашення кредитів;
- визначення документальної обґрунтованості оформлення та відображення в обліку банків їх фінансово-господарської діяльності;
- визначення відповідності чинному законодавству відображення фінансово-господарських операцій банків вимогам нормативних актів з ведення обліку і подання звітності;
- визначення документальної обґрунтованості відображення фінансово-господарських операцій щодо нарахування та сплати банками податків та їх відповідність даним обліку та звітності, чинному законодавству;
- установлення кола осіб, на яких покладено обов'язок забезпечення дотримання вимог нормативно-правових актів з банківського обліку і контролю.

2. Питання, що підлягають вирішенню в межах експертизи документів фінансово-кредитних операцій

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки щодо відповідності вимогам чинного законодавства документального оформлення операцій (назва банку) з надання кредитів, з повноти та нарахування і сплати відсотків за користування кредитами позичальником (назва юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи) за кредитною угодою (номер, дата)?

Чи відповідає перелік документів, наданих банку підприємством (назва) для отримання кредитних коштів за кредитною угодою, чинному Положенню про кредитування?

Чи підтверджується документально вартість активів (майна) у підприємства (позичальника), наданого в заставу за кредитною угодою?

Чи підтверджується документально розмір збитків банку, визначений в акті перевірки (вказується суб'єкт контролю), в результаті необґрунтованої видачі, неповернення кредиту за угодою (номер, дата)?

Чи підтверджується бухгалтерськими та первинними документами нецільове використання кредитних коштів за угодою (номер, дата)?

Чи підтверджується документально дотримання банком (назва) відповідних нормативів відрахувань до страхового резерву?

Чи відповідає наявний у матеріалах справи розрахунок заборгованості позичальника (по сплаті процентів за кредит та погашення основної суми боргу) перед банком умовам укладеного між вказаними сторонами кредитного договору та розрахунковим документам щодо видачі та погашення кредиту за цим кредитним договором?

Чи відповідає метод нарахування банком процентів за кредитним договором (зазначаються реквізити договору) вимогам Положення про кредитування банку (зазначається назва банківської установи)?

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Проведення практичних занять має на меті допомогти студентам закріпити теоретичні знання та набути практичних навиків економічної експертизи.

На практичних заняттях студенти відповідають на питання семінарських занять, на контрольні питання, виступають з доповідями і рефератами та виконують практичні завдання.

Крім того, на практичних заняттях протягом семестру студенти повинні належним чином вирішити практичні завдання, оформити їх у вигляді фрагменту Звіту експерта з економічних питань та здати на перевірку

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

План семінарського заняття:

1. Зміст економічної експертизи
2. Правова природа економічної експертизи
3. Методичні прийоми економічних експертиз

Контрольні питання:

1. Що таке правоохоронна діяльність?
2. Розкрийте зміст основних понять правоохоронної діяльності.
3. За якими ознаками класифікують експертизи?
4. Які види експертиз ви знаєте?
5. Розкрийте зміст судово-економічних експертиз.
6. У чому полягає суттєва відмінність судово-бухгалтерської експертизи від ревізії фінансово-господарської діяльності?

ТЕМА 2. ПРЕДМЕТ, ОБ'ЄКТ, ЗАВДАННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

План семінарського заняття:

1. Предмет та об'єкт економічної експертизи
2. Завдання економічної експертизи
3. Класифікація економічної експертизи

Контрольні питання:

1. Що становить предмет економічної експертизи?
2. Що є об'єктами економічної експертизи?
3. Що ви знаєте про загальну і часткову методологію експертизи?

4. Розкрийте зміст загальнонаукових методичних прийомів дослідження об'єктів.
5. Назвіть основні групи конкретних власних емпіричних методичних прийомів економічної експертизи.
6. Які стадії має процес економічної експертизи?

Практичне завдання 1

Опрацювати положення Кримінального процесуального кодексу, Господарського процесуального кодексу і Цивільного процесуального кодексу в частині діяльності судового експерта за різними процесуальними нормами. Отримані результати необхідно представити у вигляді нижче представленої таблиці

Діяльність судового експерта в межах процесуального законодавства

Поняття	Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (із змінами і доповненнями)	Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV (із змінами і доповненнями)	Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII (із змінами і доповненнями)
Експерт			
Особи, які не можуть бути експертами			
Права експерта			
Експерт не має права:			
Обов'язки експерта			
Відповідальність експерта			

ТЕМА 3. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ЕКОНОМІЧНИХ ПИТАНЬ

План семінарського заняття:

1. Сутність поняття «судово-бухгалтерська експертиза»
2. Історія розвитку судової експертизи в Україні
3. Зміст судової експертизи з економічних питань

Контрольні питання:

1. У яких випадках призначають економічні експертизи?
2. Які частини містить постанова про призначення економічної експертизи?
3. Який порядок призначення економічної експертизи у правоохоронній діяльності.

4. Які є особливості організації економічної експертизи на стадії попереднього розслідування.
5. Як плануються економічні експертизи.
6. Які права і обов'язки експерта-бухгалтера?
7. Що ви знаєте про наукову організацію робочого місця експерта-бухгалтера.

Практичне завдання 2

Скласти та належним чином оформити пакет документів для подання їх на розгляд до Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції України з метою присвоєння кваліфікації судового експерта згідно Наказу Міністерства юстиції України від 29 березня 2013 року № 589/5, зокрема:

- заява (Додаток А);
- копія диплома про відповідну вищу освіту з додатком до нього за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста (у разі наявності також подаються копії дипломів молодшого спеціаліста, бакалавра з додатками до них);
- довідка про відсутність судимості;
- копія трудової книжки;
- довідка про проходження навчання (стажування) з відповідного виду судової експертизи та експертної спеціальності;
- реферати з процесуальних та спеціальних питань (у разі присвоєння кваліфікації судового експерта);
- проекти (копії) трьох-п'яти висновків з експертних спеціальностей відповідних видів експертиз;
- рецензії на реферати, проекти (копії) висновків, складені судовими експертами, що не брали участі в навчанні (стажуванні);
- дві фотокартки розміром 3х4 см

ТЕМА 4. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

План семінарського заняття:

1. Суб'єкти експертної діяльності
2. Види експертизи
3. Підвиди експертизи

Контрольні питання:

1. Що таке наукове дослідження?
2. На чому ґрунтується експертне дослідження питань, поставлених на вирішення економічної експертизи?

3. Які стадії проходить процес розвитку гіпотез?
4. Що являють собою процедури дослідження, які застосовуються економічною експертизою?
5. Що передбачає кожний методичний прийом дослідження економічної експертизи?

Практичне завдання 3

До науково-дослідного інституту судових експертиз м.Києва надійшли матеріали кримінальної справи № 7-86 по фірмі «Троянда» при постанові судді Шевченківського району м.Києва Савіна Д.А. Згідно з актом перевірки № 77 від 01 січня поточного року, складеним ревізорами ДПІ у Шевченківському районі м.Києва, на підприємстві «Троянда» була проведена інвентаризація та виявлені лишки ТМЦ у розмірі 50000 грн. На вирішення судово-бухгалтерської експертизи поставлені таке запитання: «В якому розмірі підтверджується нестача ТМЦ на складі, яка була виявлена інспектором ДПІ Шевченківського району м.Києва Грінцевич В.О.» На дослідження надані такі документи: Акти приймання-передачі ТМЦ ТОВ «Троянда» за поточний та попередній роки; Наказ на проведення інвентаризації; Розписка комірника, яка надається перед початком проведення інвентаризації про стан ТМЦ на складі; Картки складського обліку ТМЦ; Звіряльна відомість результатів інвентаризації ТМЦ.

Необхідно:

1. Проаналізувати надані на дослідження матеріали.
2. Якщо це необхідно, то вказати, яких документів (матеріалів) для проведення експертизи не вистачає.
3. Указати, в якій частині постанови на проведення експертизи, що надійшла до науково-дослідницького інституту судових експертиз м.Києва, вказуються факти нестачі (лишків) ТМЦ на складі та обставини, у зв'язку з якими виникла необхідність проведення експертизи.

Практичне завдання 4

До державної експертної установи для проведення судово-бухгалтерської експертизи надійшли матеріали кримінальної справи № 0008623 при постанові слідчого відділу податкової міліції ДПА в м.Києві Іванова Т. Г., в якій на вирішення експертизи поставлені такі питання: «Чи є доцільним та економічно обґрунтованим укладення підприємством «Астра» договору № 2 від 07 жовтня поточного року з комерційною фірмою «Ява»?»; «Хто з посадових осіб підприємства «Астра» та в якій мірі є відповідальним за проведення господарських операцій?»; «Чи підтверджуються документально висновки ревізорів (акт перевірки № 22/2-96 від 28 жовтня поточного року) щодо донарахування підприємству «Астра» податку на прибуток в сумі 60

тис.грн.»»

Необхідно:

1. Визначити, які з питань відносяться до компетенції експерта-бухгалтера. Пояснити чому.
2. За питаннями, поставленими у межах компетенції експерта-бухгалтера, визначити, які об'єкти необхідно дослідити.

ТЕМА 5. ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

План семінарського заняття:

1. Підстави для проведення експертизи
2. Оформлення матеріалів для проведення експертиз (досліджень)
3. Строки проведення експертизи
4. Особливості призначення інших видів експертизи окрім первинної

Контрольні питання:

1. Коли здійснюються дослідження операцій з коштами у касах та на рахунках у банках?
2. Що є джерелами інформації при експертному дослідженні операцій з коштами?
3. Що таке нормативно-довідкова (НДІ) і фактографічна інформація?
4. На яких рахунках використовують при дослідженні операцій з коштами реєстри аналітичного і синтетичного обліку?
5. У чому сутність розрахунково-аналітичних і документальних методичних прийомів експертного дослідження операцій з коштами?

Практичне завдання 5

Для проведення судово-бухгалтерської експертизи до державної експертної установи надійшли матеріали цивільної справи № 89/001 при ухвалі судді господарського суду Миколаївської області Павлової І.Д. На вирішення експертизи поставлені такі питання: «Чи підтверджується документально отримання в серпні поточного року корпорацією «Агроком» паливно-мастильних матеріалів, оплачених за рахунок кредитних коштів?» та «Чи мали місце порушення чинного законодавства під час проведення митного оформлення експортного вантажу відповідно до контракту № 2 від 08 березня поточного року, укладеного між підприємством «Агроком» та фірмою «Девід» (Німеччина)?»

Необхідно:

1. Визначити, які з питань відносяться до компетенції експерта-бухгалтера. Пояснити чому.

2. За питаннями, поставленими в межах компетенції експерта-бухгалтера, визначити, які об'єкти необхідно дослідити.

Практичне завдання 6

До державної експертної установи для проведення судово-бухгалтерської експертизи надійшли матеріали кримінальної справи № 287135 при постанові судді Печерського районного суду м.Києва Петрова П.Г. На вирішення експертизи поставлені такі питання: «Чи підтверджуються документально висновки ревізії (акт ДФІ від 15 лютого поточного року) щодо встановлення нестачі грошових коштів у касі підприємства «Полюс» станом на 10 лютого поточного року?» та «Чи використані під час проведення ревізії всі необхідні методи та прийоми дослідження даних бухгалтерського обліку?»

Необхідно:

1. Визначити, які з питань відносяться до компетенції експерта-бухгалтера. Пояснити чому.
2. За питаннями, поставленими в межах компетенції експерта-бухгалтера, визначити, які об'єкти необхідно дослідити.

ТЕМА 6. ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

План семінарського заняття:

1. Об'єкти економічної експертизи
2. Загальні вимоги до методики дослідження предметів і документів
3. Вимоги при дослідженні об'єктів, які надано для експертизи
4. Вимоги до документів, які передаються для проведення економічної експертизи
5. Якість документів для експертного дослідження
6. Неофіційні документи

Контрольні питання:

1. З яких частин складається висновок експерта - бухгалтера?
2. Які додатки включаються до висновку експерта - бухгалтера?
3. У яких випадках складається акт (повідомлення) про неможливість зробити висновок економічної експертизи?
4. Яким вимогам має відповідати стилістика висновку експерта - бухгалтера?
5. Яким юридичним вимогам має відповідати висновок експерта - бухгалтера?
6. Що передбачає логічність і послідовність викладу висновків експертизи?
7. Що таке об'єктивність, повнота, наукова обґрунтованість, висновок експерта - бухгалтера?

Практичне завдання 7

На вирішення експерту-бухгалтеру державної установи (ухвала суду Дніпровського району м.Києва Сидорова Д.М. по кримінальній справі № 08-327) було поставлено такі питання: «Чи підтверджуються документально висновки ревізії (акт КРУ від 10 квітня поточного року) щодо встановлення нестачі грошових коштів у касі підприємства «Полюс» станом на 10 березня поточного року?» На дослідження експерту були надані матеріали кримінальної справи в одному томі. Експертом у визначені строки було заявлено клопотання про надання додатково матеріалів: постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства фінансів України за перший квартал поточного року.

Необхідно:

1. Визначити, чи можливо за наданими документами відповісти на поставлене запитання. Пояснити чому.
2. Чи правильно складено клопотання щодо об'єктів дослідження?

Практичне завдання 8

Відповідно до постанови слідчого прокуратури м.Вінниці експерту-бухгалтеру були поставлені такі питання: «Перевірити правильність застосування розцінок під час розрахунку нарядів бригади каменярів»; «Установити, чи обґрунтовано складений кошторис на будівництво школи»; «Визначити компетентність ревізорів, які склали акт ревізії № 382 від 05 травня поточного року про встановлення лишків станом на 01 травня поточного року на підприємстві «Тигрис»».

Необхідно:

1. Визначити, які з питань належать до компетенції експертів інших спеціальностей.
2. Визначити питання, що виходять за межі компетенції експерта-бухгалтера, але можуть бути переформульовані для проведення судової експертизи

Практичне завдання 9

Засновники ТОВ «Омега» звернулись до суду з позовом про виплату їм вартості частини майна підприємства станом на 01 січня поточного року. Ухвалою суду була призначена судово-бухгалтерська експертиза, на вирішення якої було поставлене таке запитання: «В якій сумі документально підтверджується заборгованість ТОВ «Омега» перед засновниками?».

На експертизу надійшла лише ухвала суду.

Необхідно:

1. Визначити, які документи необхідні для вирішення поставленого запитання.
2. Оформити процесуальний документ, який складає судовий експерт для надання необхідних йому матеріалів.

ТЕМА 7. ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРТИЗИ

План семінарського заняття:

1. Висновок експерта
2. Вступна частина висновку експерта
3. Дослідницька частина висновку експерта
4. Заключна частина висновку експерта
5. Особливості документального оформлення окремих видів експертизи
6. Повідомлення про неможливість надання висновку

Контрольні питання:

1. Коли виникає потреба в додатковій економічній експертизі?
2. У яких випадках може бути призначена економічна експертиза повторно?
3. Що означає реалізація висновку експерта - бухгалтера у судовому процесі?
4. У чому сутність профілактичних заходів економічної експертизи для запобігання правопорушень у господарській діяльності?

Практичне завдання 10

До науково-дослідного інституту судових експертиз надійшли матеріали кримінальної справи № 281096 та документи підприємства «Ніна» при постанові слідчого прокуратури м.Вінниця Іванова В.І. про призначення економічної експертизи. На вирішення експертизи поставлено запитання: «У якому розмірі підтверджується нестача грошових коштів у касі підприємства «Ніна» станом на 10 жовтня поточного року, виявлена ревізорами КРУ м.Вінниця (акт № 3 від 10 жовтня поточного року)?» На дослідження надані такі документи підприємства «Ніна» за поточний та попередній роки: статутно-реєстраційні документи «Ніна»; договори про індивідуальну матеріальну відповідальність касирів; заявка-розрахунок на встановлення ліміту в касі підприємства; прибуткові та видаткові касові ордери; касові книги та накопичувальні відомості до них; банківські документи за розрахунковим рахунком та накопичувальні відомості; авансові звіти та дані за бухгалтерським субрахунком «Розрахунки з підзвітними особами»; відомості з нарахування та виплати заробітної плати; податкова звітність; інші матеріали справи: протоколи допитів, пояснення.

Необхідно:

1. Проаналізувати надані на дослідження матеріали і визначити, чи всі необхідні документи надані експерту для проведення дослідження та відповіді на поставлене запитання.
2. Оформити в разі необхідності клопотання.

Практичне завдання 11

До НДІ судових експертиз 17 листопада поточного року надійшли матеріали кримінальної справи № 2-96 при постанові судді Славутичського міського суду Київської області Давиденко Н.О. про призначення судово-бухгалтерської експертизи з питань визначення залишкової балансової вартості автомобіля ВАЗ 21213 «Нива», що був на балансі державної установи станом на 02 лютого поточного року. На експертизу надані такі матеріали: акт приймання-передачі основних засобів; інвентарна картка групового обліку основних засобів автомобілів ВАЗ 21213; бухгалтерські довідки; дані бухгалтерського обліку за рахунками «Основні засоби», «Знос основних засобів»

Необхідно:

1. Проаналізувати надані на дослідження матеріали і визначити, чи всі необхідні документи надані експерту для проведення дослідження та відповіді на поставлене запитання.
2. Оформити в разі необхідності клопотання.

ТЕМА 8. ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО, ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ

План семінарського заняття:

1. Завдання експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності
2. Питання, що вирішуються економічною експертизою документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності

Контрольні питання:

1. Яка нормативно-довідкова інформація використовується економічною експертизою при дослідженні операцій з праці та заробітної плати?
2. Що визначає експертиза?
3. Які об'єкти використовує економічна експертиза при дослідженні операцій з виробництва, реалізації і собівартості промислової продукції?
4. У чому полягає завдання економічної експертизи інвестиційної діяльності?
5. З чого складається фактографічна інформація, яка використовується економічною експертизою при дослідженні операцій з інвестиційної діяльності?
6. Які об'єкти використовує економічна експертиза дослідження операцій з виробництва продукції і собівартості капітального будівництва?

Практичне завдання 12

20 травня поточного року з Таращанського райсуду Київської області до експертної установи при ухвалі суду надійшли матеріали кримінальної справи № 28-381 у відношенні

посадових осіб ТОВ «Акцепт». На вирішення експертам-бухгалтерам були поставлені такі запитання: «З якої причини відбулося псування товарів у комірника ТОВ «Акцепт?» та «Чи були створені нормальні умови для зберігання продуктів на складі цього товариства?» На дослідження були надані матеріали кримінальної справи в трьох томах, у яких містились протоколи допитів, акт інвентаризації товарів на складі ТОВ «Акцепт» станом на 01 жовтня поточного року, пояснення матеріально відповідальних осіб складу товариства, бухгалтерські документи, що відображали рух ТМЦ.

Необхідно:

1. Проаналізувати надані на дослідження матеріали і визначити, чи всі необхідні документи надані експерту для проведення дослідження та відповіді на поставлене запитання.
2. Оформити в разі необхідності клопотання.

Практичне завдання 13

Опрацювати положення Закону України «Про судову експертизу», Кримінального процесуального кодексу, Господарського процесуального кодексу і Цивільного процесуального кодексу в частині висновку експерта. Отримані результати необхідно представити у вигляді нижче представленої таблиці

Експертний висновок в межах процесуального законодавства

Законодавчий акт	ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА
Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ (зі змінами та доповненнями).	
Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (із змінами і доповненнями)	
Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV (із змінами і доповненнями)	
Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ (із змінами і доповненнями)	

ТЕМА 9. ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ ПРО ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ

План семінарського заняття:

1. Завдання експертизи документів про фінансово-господарську діяльність підприємств і організацій
2. Питання, що вирішуються при експертизі документів про економічну діяльність

підприємств і організацій

Контрольні питання:

1. Що є об'єктами експертного дослідження операцій з матеріальними цінностями?
2. Яка нормативно-довідкова інформація використовується економічною експертизою при дослідженні операцій з матеріальними цінностями?
3. Що є об'єктами експертизи при дослідженні операцій з праці та заробітної плати?
4. Що належить до складу нормативно-довідкової і фактографічної інформації, яка використовується економічною експертизою при дослідженні операцій з виробництва продукції і собівартості капітального будівництва?
5. У чому полягає особливість визначення методики обліку собівартості сільськогосподарського виробництва?
6. Що є об'єктами дослідження економічної експертизи товарних операцій торгівлі?
7. Що включає дослідження економічної експертизи операцій виробництва і реалізації продукції громадського харчування?

Практичне завдання 14

До суду звернулось підприємство «Астра» з позовом про визнання його прав на частину будинку. Спорудження цього будинку протягом трьох років проводилось підприємством «Будівельник», а інвестування – підприємством «Астра». Після розгляду справи в суді за клопотанням однієї зі сторін суддею була призначена експертиза, на вирішення якої були поставлені такі питання: «Визначити фактичну вартість будинку» та «На підставі наданих документів визначити, чи проводило підприємство «Астра» інвестування даного будинку і в яких розмірах»

Необхідно:

1. Визначити вид призначеної експертизи.

Практичне завдання 15

Після розгляду та вивчення висновку експертизи слідчим установлено, що експертом досліджено не всі надані об'єкти, тобто висновок є неповним. Шляхом допиту експерта слідчий не зміг усунути неповноту висновку. Тому він вирішує призначити експертизу.

Необхідно:

1. Визначити, яку експертизу буде призначено слідчим за даних обставин.
2. За допомогою якого процесуального документа призначається експертиза за даних обставин? Що необхідно обов'язково зазначити в цьому документі?
3. Кому може бути доручено проведення даної експертизи?

ТЕМА 10. ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

План семінарського заняття:

1. Завдання експертизи документів фінансово-кредитних операцій
2. Питання, що підлягають вирішенню в межах експертизи документів фінансово-кредитних операцій

Контрольні питання:

1. На які види поділяються процедури з роллю їх у дослідженнях економічної експертизи?
2. Що дає змогу встановити застосування в дослідженнях економічної експертизи розрахунково-аналітичних, методичних прийомів?
3. Що включають в документальні методичні прийоми, які застосовуються в економічній експертизі?
4. Що є підставою для відображення господарських операцій у реєстрах бухгалтерського обліку?
5. Які документи слід передавати головному бухгалтеру судовому експерту для прийняття відповідних рішень?
6. Які методичні прийоми застосовуються при дослідженні документів економічною експертизою.

Практичне завдання 16

Під час проведення первинної експертизи встановлено порушення чинних процесуальних норм, що регламентують порядок призначення та проведення експертизи. Крім того, у судді виникли сумніви у правильності висновку експерта, пов'язані з його недостатньою обґрунтованістю. У зв'язку з цим суд призначив проведення експертизи.

Необхідно:

1. Назвати, яку експертизу призначено судом.
2. Яким процесуальним документом оформлюється призначення такої експертизи? Що необхідно обов'язково зазначити в цьому документі?
3. Кому може бути доручено проведення цієї експертизи ?

Практичне завдання 17

У ході попереднього слідства по кримінальній справі була призначена і проведена судово-бухгалтерська експертиза. Матеріали кримінальної справи, в тому числі і експертиза, після завершення слідства були передані до суду. Вивчивши матеріали кримінальної справи, суддя вирішив призначити судово-бухгалтерську експертизу.

Необхідно:

1. Визначити, яку саме експертизу (первинну, додаткову або повторну) призначить суддя.
2. Який процесуальний документ буде оформлений суддею для призначення експертизи за даних умов?
3. Кому можна доручити виконання цієї експертизи?

Практичне завдання 18

У судовому засіданні по кримінальній справі була розглянута судово-бухгалтерська експертиза, проведена в ході попереднього слідства. Стосовно експертизи у судді виникли додаткові запитання до експерта-бухгалтера, які неможливо було вирішити під час судового засідання. Для вирішення цих питань призначено судово-бухгалтерську експертизу.

Необхідно:

1. Визначити вид призначеної експертизи.

Критерії оцінки на практичних заняттях

Відповіді на питання практичних занять:

2 бала – студент дає вичерпну, змістовну і правильну відповідь на поставлене питання, при цьому вільно володіє економічними категоріями, передбаченими міжнародними стандартами аудиту, які прийняті в Україні в якості національних, логічно і послідовно розкриває методологічні основи фінансового контролю і аудиту, показав глибокі знання нормативних та законодавчих актів, спеціальної економічної літератури з питань організації та методика фінансового контролю і аудиторської діяльності;

1 бал – студент в основному правильно відповів на поставлене запитання, але припустив деякі неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів фінансового контролю і аудиту, показав неміцні знання літературних джерел, не досить переконливо аргументував свою відповідь;

0 балів – студент не знає або невірно сформулював відповідь на поставлене питання, припустився істотних помилок при викладі питань методики і техніки фінансового контролю і аудиторської діяльності, показав незнання нормативно-законодавчої бази, спеціальної літератури з питань організації та методики фінансового контролю і аудиту та невміння аргументувати свою відповідь на поставлене питання.

Правильні відповіді на контрольні питання на практичних заняттях оцінюються в 1 бал.

На заняттях, коли передбачено виконання практичних завдань, бали виставляються

в залежності від складності представленого завдання, швидкості його виконання та належності оформлення, зокрема:

- Практичне завдання 1 – 5 балів;
- Практичне завдання 2 – 3 бала;
- Практичне завдання 3 – 3 бала;
- Практичне завдання 4 – 3 бала;
- Практичне завдання 5 – 3 бала;
- Практичне завдання 6 – 3 бала;
- Практичне завдання 7 – 3 бала;
- Практичне завдання 8 – 3 бала;
- Практичне завдання 9 – 3 бала;
- Практичне завдання 10 – 3 бала;
- Практичне завдання 11 – 3 бала;
- Практичне завдання 12 – 3 бала;
- Практичне завдання 13 – 4 бала;
- Практичне завдання 14 – 2 бала;
- Практичне завдання 15 – 2 бала;
- Практичне завдання 16 – 1 бал;
- Практичне завдання 17 – 2 бала;
- Практичне завдання 18 – 1 бал.

Отже, за умови належного виконання всіх практичних завдань на практичних заняттях, студент має можливість отримати 50 балів (8 балів – 1 змістовий модуль; 30 балів – 2 змістовий модуль; 12 балів – 3 змістовий модуль).

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів складається з:

- обробки законодавчо-нормативної бази з процесуальних засад, що регламентує порядок призначення і проведення судових експертиз
- підготовки доповідей
- підготовки рефератів
- виконання практичних завдань

Самостійна робота студентів також передбачає виконання Індивідуального науково-дослідного завдання. Індивідуальне науково-дослідне завдання передбачає проведення дослідження особливостей економічної експертизи в різних країнах світу (країна визначається студентом самостійно залежно від його наукових інтересів).

Тематика доповідей та рефератів

1. Класифікація судових експертиз за ознаками.
2. Види судових експертиз.
3. Розвиток економічної експертизи.
4. Основні поняття правоохоронної діяльності.
5. Класифікація експертиз за організаційними і предметними ознаками.
6. Предмет і об'єкт експертизи.
7. Види експертиз.
8. Розвиток економічної експертизи.
9. Процесуально правовий економічний зміст економічної експертизи.
10. Характеристика методу економічної експертизи.
11. Процес економічної експертизи.
12. Об'єкт економічної експертизи.
13. Джерела інформації економічної експертизи.
14. Методичні прийоми експертного дослідження.
15. Узагальнення і реалізація результатів економічної експертизи.
16. Висунення обґрунтування і доведення гіпотез у дослідженнях економічної експертизи.
17. Методичні прийоми економічної експертизи і відповідні їм експертні процедури.
18. Об'єкти експертного дослідження операцій з коштами.
19. Джерела інформації експертного дослідження операцій з матеріальними цінностями.

20. Методичні прийоми експертного дослідження операцій з праці та заробітної плати.
21. Методичні прийоми експертного дослідження операцій з виробництва
22. Методичні прийоми експертного дослідження операцій з формування собівартості промислової продукції.
23. Методичні прийоми експертного дослідження операцій з реалізації промислової продукції.
24. Використання інформації економічної експертизою при дослідженні операцій з виробництва, реалізації і собівартості сільськогосподарської продукції.
25. Об'єкти експертного дослідження товарних операцій у торгівлі.
26. Методичні прийоми експертного дослідження, узагальнення і реалізація результатів експертизи з виробництва і реалізації продукції громадського харчування.
27. Структура і зміст висновку експерта-бухгалтера.
28. Профілактичні заходи економічної експертизи для запобігання правопорушенням у господарській діяльності.
29. Організація робочого місця бухгалтера-експерта.
30. Охорона праці співробітників експертної судово-економічної служби.

Практичні завдання

Завдання 1 (максимальна кількість балів – 8 (1 бал за кожен правильний варіант окремого виду (підвиду) судової експертизи)

Охарактеризувати основні видами (підвидами) судової експертизи:

- Криміналістична: почеркознавча та авторознавча; технічна експертиза документів; балістична; трасологічна (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних ушкоджень, які проводяться в бюро судово-медичної експертизи); фототехнічна, портретна; експертиза голограм; відео-, звукозапису; вибухотехнічна; матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; спиртовмісних сумішей; ґрунтів; металів і сплавів; наявності шкідливих речовин у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин; харчових продуктів; сильнодіючих і отруйних речовин); біологічна.

- Інженерно-технічна: інженерно-транспортна (автотехнічна, транспортно-трасологічна, залізнично-транспортна); дорожньо-технічна; будівельно-технічна (оціночно-будівельна); земельно-технічна (оціночно-земельна); пожежно-технічна; безпеки життєдіяльності; гірничотехнічна; інженерно-екологічна; електротехнічна; комп'ютерно-технічна; телекомунікаційна.
- Економічна: бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій.
- Товарознавча: машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання; автотоварознавча; транспортно-товарознавча.
- Експертиза у сфері інтелектуальної власності: літературних та художніх творів; фонограм, відеограм, програм (передач) організації мовлення; винаходів і корисних моделей; промислових зразків; сортів рослин і порід тварин; комерційних (фірмових) найменувань, торговельних марок (знаків для товарів і послуг), географічних зазначень; топографій інтегральних мікросхем; комерційної таємниці (ноу-хау) і раціоналізаторських пропозицій; економічна у сфері інтелектуальної власності.
- Психологічна.
- Мистецтвознавча.
- Екологічна.

Завдання 2 (максимальна кількість балів – 3 бала)

Скласти організаційну структуру системи судових експертиз України з урахуванням зон регіонального обслуговування науково-дослідних установ судових експертиз Мін'юсту:

- Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз – Дніпропетровська, Запорізька області
- Донецький науково-дослідний інститут судових експертиз – Донецька і Луганська області
- Київський науково-дослідний інститут судових експертиз – м. Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська і Чернігівська області.
- Кримський науково-дослідний інститут судових експертиз – Автономна Республіка Крим
- Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська і Чернівецька області.

- Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз – Кіровоградська, Миколаївська, Одеська і Херсонська області.
- Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз – Полтавська, Сумська, Харківська області та м. Севастополь.
- Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності – зона обслуговування поширюється на всі регіони.

Завдання 3 (максимальна кількість балів – 6 (по 2 бала за кожну правильну відповідь))

Навести 10 об'єктів та 5 характерних питань, що ставляться судовим експертам в межах слідчого провадження та судового розгляду справ за напрямками судово-економічної експертизи:

- дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності;
- дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій;
- дослідження документів фінансово-кредитних операцій

Завдання 4 (максимальна кількість балів – 2)

Укажіть порядок розвитку судово-бухгалтерської експертизи, розставивши пункти «а – е» у правильній послідовності:

- а) в Англії почали затверджувати посади контролерів-аудиторів;
- б) при Московському відділенні Російського технічного товариства створене Бюро бухгалтерської експертизи та консультації;
- в) царські контролери-експерти підтверджували достовірність звіту пожертв, складеного головним жрецем;
- г) книги подвійної бухгалтерії вперше почали використовувати у суді для перевірки достовірності даних бухгалтерського обліку;
- д) в Україні прийнято Закон «Про судову експертизу»;
- е) у Петрограді при Північно-західній торговельній палаті створено відділ обліково-фінансових експертиз, який потім реорганізовано в інститут професійних бухгалтерів.

Завдання 5 (максимальна кількість балів – 6 (по 0,5 бала за кожну правильну відповідь))

- Продовжити фразу: «Економічна експертиза – це...»
- Продовжити фразу: «Судово-експертну діяльність в Україні здійснюють ...»

- Продовжити фразу: «Судово-бухгалтерський експерт – це...»
- Продовжити фразу: «Метою проведення атестації судових експертів є...»
- Продовжити фразу: «Технологія економічного експертного дослідження – це...»
- Продовжити фразу: «Інформаційне забезпечення експертизи являє собою...»
- Продовжити фразу: «Процесуально-правовий зміст експертизи полягає...»
- Продовжити фразу: «У вступній частині постанови про призначення економічної експертизи вказується...»
- Продовжити фразу: «Експертний висновок складається з частин...»
- Продовжити фразу: «Експерт-бухгалтер не має можливості надати висновок у разі...»
- Продовжити фразу: «Комісійна експертиза призначається у випадках, коли...»
- Продовжити фразу: «Комплексна експертиза призначається у випадках, коли...»

Критерії оцінки самостійної роботи студентів

1) виступ з доповіддю:

2 бали – студент демонструє вичерпну, змістовну і правильну доповідь на задану тематику на основі вивчення та реферування запропонованих статей, при цьому вільно володіє економічними категоріями, передбаченими міжнародними стандартами аудиту, які прийняті в якості національних, логічно і послідовно розкриває методологічні основи побудови системи незалежного фінансового контролю, показав глибокі знання нормативних та законодавчих актів, спеціальної економічної літератури з питань організації і методики аудиту;

1 бал – студент в основному правильно розкриває обрану тему, але припускається деяких неточностей у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів аудиту, показав неміцні знання літературних джерел, не досить переконливо аргументував свою доповідь;

0 балів – студент не знає або невірно розкрив в доповіді обрану тему, припустився істотних помилок при викладі питань методики і техніки аудиту, показав незнання нормативно-законодавчої бази, спеціальної літератури з питань організації і методики аудиторської діяльності та невміння аргументувати свою доповідь.

2) підготовка реферату:

5 балів – студент готує реферат, в якому аргументовано, вичерпно, змістовно розкриває обрану тематику, робить посилання на літературні джерела та нормативні і

законодавчі документи, при цьому вільно володіє економічними категоріями, реферат готується у відповідності із правилами, які висуваються до їх оформлення;

3 бали – студент готує реферат, в якому в основному правильно розкриває обрану тему, але допускає неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів, не робить посилання на використану літературу та нормативні і законодавчі документи.

0 балів – студент допускає істотні помилки при розкритті змісту реферату, не використовує необхідні джерела.

3) виконання практичних завдань

Кожне завдання (максимальна кількість балів) оцінюється в залежності від його складності, а саме:

- Практичне завдання 1 – 8 балів;
- Практичне завдання 2 – 3 бала;
- Практичне завдання 3 – 6 балів;
- Практичне завдання 4 – 2 бала;
- Практичне завдання 5 – 6 балів;

Таким чином, максимальна кількість балів, які протягом семестру може отримати студент за умови належного виконання завдань – 25 балів.

4) виконання Індивідуального науково-дослідного завдання

Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ), що передбачені в курсі навчальної дисципліни є обов'язковим. Оцінювання ІНДЗ здійснюється в межах 10% від загальної кількості балів. Загальна сума балів останнього періодичного контролю включає бали отримані за ІНДЗ. Так, із 100 балів за підсумкової оцінки за ІНДЗ виставляються від 1 до 10 балів.

Таким чином, максимальна кількість балів за виконання індивідуального науково-дослідного завдання з дисципліни «Судово-бухгалтерська експертиза» – 10.

10 балів – студент на високому рівні підготував індивідуальне науково-дослідне завдання; належним чином оформлено роботу; доповідь представлена чітко, лаконічно, чітко, пов'язано й обґрунтовано; висвітлено всі цікаві аспекти; надано вичерпні, змістовні і правильні відповіді на поставлені питання. При цьому студент вільно володіє економічними категоріями, логічно і послідовно розкриває методологічні основи побудови системи судової експертизи у досліджуваній країні, показано глибокі знання нормативних та законодавчих актів, спеціальної економічної літератури з питань економічної експертизи у тій країні, яка виступала об'єктом дослідження;

7 балів – студент на достатньому рівні підготував індивідуальне науково-дослідне завдання; у цілому належним чином оформлено роботу, але є певні зауваження; доповідь представлена не зовсім чітко і лаконічно, цікаві аспекти викладено поверхнево; надано в основному правильні відповіді на поставлені питання. При цьому студент припустив деякі неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів економічної експертизи, показав неміцні знання літературних джерел, не досить переконливо аргументував свою відповідь щодо питань економічної експертизи у тій країні, яка виступала об'єктом дослідження;

3 бали – студент підготував індивідуальне науково-дослідне завдання; роботу оформлено із зауваженнями; доповідь представлена не чітко, цікаві аспекти не викладено; надано не зовсім правильні відповіді на поставлені питання. При цьому студент припустив неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів судово-бухгалтерської експертизи, показав погані знання літературних джерел, не переконливо аргументував свою відповідь щодо питань економічної експертизи у тій країні, яка виступала об'єктом дослідження;

0 балів – студент не підготував індивідуальне науково-дослідне завдання.

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

Поточний контроль знань студентів відбувається 3 рази на семестр шляхом оцінки знань за допомогою тестів. Максимальна кількість отриманих балів на кожному з трьох модульних контролів дорівнює 10. За правильну відповідь на кожне з тестових питань студент отримує 1 бал.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підсумковий контроль знань студентів проводиться у вигляді заліку. Студенту на заліку пропонується надати відповідь на 50 тестових питань (за кожну правильну відповідь на одне питання студент отримує 2 бали).

Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою ECTS з подальшою трансформацією у п'ятибальну шкалу:

0 - 60 – «незадовільно»;

61 – 75 – «задовільно»;

76 – 90 – «добре»;

91 – 100 – «відмінно».

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА**Базова**

1. Базась М.Ф. Теоретико-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: МАУП, 2007. -488с.
2. Білуха М.Т. Судово-бухгалтерська експертиза: підручник. / М.Т. Білуха. – К.: Видавнича компанія «Воля». – 2004. – 656 с.
3. Виговська Н.Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація : монографія. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 532 с.
4. Глібко В.М. Судова бухгалтерія: підручник / Глібко В.М., О.П. Бушан. – К.: Юрінком Інтер. – 2006. – 224 с.
5. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ (із змінами і доповненнями)
6. Гуцаленко Л.В., Михальчишина Л.Г., Сидорчук В.М., Пентюк І.М. Судово-бухгалтерська експертиза: Навч. Посібник. - К., 2010.
7. Дондик Н.Я. Спеціальні бухгалтерські знання та їх застосування під час розкриття та розслідування економічних злочинів: монографія / Н.Я. Дондик. - К.: Атіка, 2007. – 144с.
8. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-ХІV (зі змінами та доповненнями)
9. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.94 р. № 4038-ХІІ (зі змінами та доповненнями)
10. Захарченко В.Ю. Судебная бухгалтерия : учебник / Захарченко В.Ю., Лазуренко В.И. – Д.: Каштан, 2009. – 549 с.
11. Живко З.Б. Судова бухгалтерія [Текст] : навч.-метод. посібник / З.Б. Живко. – К. : Атіка, 2007 . – 344 с.
12. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5) (із змінами і доповненнями).
13. Камлик М.І. Судова бухгалтерія: підручник./ М.І. Камлик. – К.: Атака. – 2007. – 592 с.
14. Кодекс адміністративного судочинства від 6 липня 2005 року № 2747-IV (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/index>

15. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (із змінами і доповненнями)
16. Мумінова-Савіна Г.Г. Судово-бухгалтерська експертиза: Навч. Посіб. - Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 204 с.
17. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень Затв. Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 № 1950/5)
18. Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів затверджене Наказом Міністерства юстиції України від 07.11.2007 № 1054/5 та зареєстроване 7 листопада 2007 р. за № 1250/14517 (із змінами і доповненнями)
19. Положення про Координаційну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 1994 р. № 778 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19.09.2012 (із змінами і доповненнями)
20. Порядок атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз затверджений Постановою КМУ від 2 липня 2008 р. № 595 (із змінами і доповненнями)
21. Порядок ведення Реєстру методик проведення судових експертиз затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 02.10.2008 № 1666/5 (із змінами і доповненнями)
22. Пугаченко О.Б. Вимоги процесуального законодавства в частині участі експерта при проведенні судової експертизи з економічних питань / Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки. / Вип. 24. – Кіровоград: КНТУ, 2013. – С. 340-348
23. Пугаченко О.Б. Процесуальні вимоги призначення та проведення економічних експертиз / Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, вип. 26. – Кіровоград: КНТУ, 2014. – С. 207-215
24. Пугаченко О. Б. Проблеми законодавчого забезпечення судово-економічної експертизи в Україні [Текст] / О. Б. Пугаченко // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю» – Кіровоград: КНТУ, 2013. – С. 112-116
25. Соболев Г.О., Методичні рекомендації з освоєння дисципліни "Судово бухгалтерська експертиза" за модульно-рейтинговою системою навчання для

- студентів денної форми навчання спеціальностей: 7.050106 "облік і аудит", 8.050106 "Облік і аудит". - Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. - с.46
26. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV (із змінами і доповненнями)
27. Шарманська В.М., Шарманська С.О., Головка І.В. Судова бухгалтерія. Навч. Пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 454 с.

Допоміжна

1. Аудит і судово-бухгалтерська експертиза / за ред. Б.Ф. Усач. – Л.: Каменяр. 2008. – 132 с.
2. Бандурка А.М. и др. Основы судебной бухгалтерии: Учебник. – Харьков: Изд-во национального университета внутренних дел, 2001. – 336 с.
3. Білуха М.Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит : підручник / М.Т. Білуха, М.Г. Дмитренко, Т.В. Микитенко ; [за ред. засл. діяча науки і техн. України, докт. екон. наук, професора М.Т. Білухи. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Українська академія оригінальних ідей, 2006. – 888 с.
4. Бутинець Ф.Ф. Судово-бухгалтерська експертиза. Навчальний посібник для студентів спец. 7.050106 "Облік і аудит". / за ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП "Рута" – 2004. – 460 с.
5. Гуцаленко Л.В. Державний фінансовий контроль: навч.посіб.[для студ.вищ.навч.закл.] / Л.В.Гуцаленко, В.А. Дерій, М.М.Коцупатрій – К.: Центр учбової літератури, 2009.- 424 с.
6. Дудоров О.О., Мельник М.І., Хавринюк М.І. Злочини у сфері підприємництва. -К.: Атіка, 2001.
7. Ківалов С.В., Харитонов О.І. Пасенюк О.М. та ін. Кодекс адміністративного судочинства України. Науково-практичний коментар. Харків: „Одісей”, 2005р. – 550с.
8. Мумінова-Савіна Г.Г. Судово-бухгалтерська експертиза: Навч.- метод. Посіб. Для самост. вивч. дисципліни. – К.: КНЕУ, 2004. – 268 с.
9. Остап'юк Н. А. Обліково-аналітичне забезпечення бухгалтерської експертизи: теорія і методика : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз, аудит» [Текст] / Н. А. Остап'юк ; Нац. аграр. ун-т. – К., 2006. – 21 с.
10. Панченко І. А. Організація судово-бухгалтерської експертизи: теоретико-практичні аспекти : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09

- «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» [Текст] / І. А. Панченко ; Держ. акад. статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. – К., 2007. – 21 с.
11. Поникаров В.Д., Ялдин И.В., Стаматина М.В., Андрейченко Ж.О. Судебно-бухгалтерская экспертиза. – Харьков: „РИФ ЛТД», 2002. – 239 с.
 12. Рудницький В.С. та ін. Судово-бухгалтерська експертиза економічних правопорушень (опорний конспект). Навч. посібник. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 304
 13. Савченко Л.І. Судово-бухгалтерська експертиза. Опорний конспект лекцій: Навчально-методичне видання. - КНТЕУ, 2001.
 14. Савченко Л.І., Шевченко О.В. Завдання та ситуації для практичних занять з курсу "Судово-бухгалтерська експертиза" для спеціальності "Облік і аудит", спеціалізацій "Ревізія і контроль" і "Облік і аудит у сфері товарного обігу". – КНТЕУ, 2001.
 15. Савченко Л.І. Судово-бухгалтерська експертиза. Практикум для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» напрямку підготовки «Економіка і підприємництво» спеціальності "Облік і аудит", спеціалізації "Державний фінансовий контроль". – КНТЕУ, 2009. – с. 86.
 16. Судово-експертна діяльність. Довідник для суддів. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Видавничий дім „Ін Юре”, 2003. – 908 с.
 17. Федчишина В. В. Облікове забезпечення експертного дослідження розрахунків з податку на додану вартість : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» [Текст] / В. В. Федчишина ; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир, 2011. – 20 с
 18. Ярошенко С.П. Теоретичні і методологічні основи контролю: монографія / С.П. Ярошенко, Г.І. Пінькас, О.С. Кобичева. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2007. – 251 с.

Методичне забезпечення

1. Методичні рекомендації з вивчення курсу «Економічна експертиза» для бакалаврів спеціальності 6.030509 «Облік і аудит» всіх форм навчання / Укл.: О.Б. Пугаченко – Кропивницький: ЦНТУ, 2017. – 75 с.
2. Методичні вказівки з вивчення курсу «Судово-бухгалтерська експертиза» для студентів денної і заочної форми навчання спеціальності 7.050106 і 8.050106 «Облік і аудит» напряму 0501 «Економіка і підприємництво». – Кіровоград: КНТУ, 2010. – 57 с.
3. Лекційний матеріал;

4. Методичне забезпечення з підготовки до практичних занять та самостійної роботи студентів;
5. Перелік питань для складання поточних і підсумкового контролів та орієнтовний приклад тестових завдань для складання контролів протягом семестру та за підсумковими результатами.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності – <http://www.intelect.org.ua/>
2. Офіційний сайт Кіровоградського відділення Одеського Науково-дослідного центру судової експертизи – <http://www.kvondise.kr.ua/>
3. Офіційний сайт Верховної ради України – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України – Режим доступу: <http://sts.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
7. Офіційний сайт Державної казначейської служби України – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>
8. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua>
9. Офіційний сайт Національного банку України – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
10. Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

Зразок Заяви для подання розгляд
до Центральної експертно-кваліфікаційної комісії
при Міністерстві юстиції України
з метою присвоєння кваліфікації судового експерта

**Голові Центральної експертно-кваліфікаційної комісії
при Міністерстві юстиції України**

(прізвище, ім'я та по батькові)

Місце роботи *(повне найменування підприємства, установи або організації, поштовий індекс, область, район, місто, вулиця, будинок, квартира, код телефону, телефон (якщо є, вказати фактичну адресу):*

Адреса для листування *(поштовий індекс, область, район, місто, вулиця, будинок, квартира, код телефону, телефон):*

ЗАЯВА

Прошу допустити мене до здачі кваліфікаційного іспиту в Центральній експертно-кваліфікаційній комісії при Міністерстві юстиції України з метою:

отримання

(підтвердження)

(необхідне підкреслити)

кваліфікації судового експерта

з правом проведення експертиз зі спеціальності (спеціальностей):

(повна назва експертної спеціальності)

“ _____ ” _____ 20 ____ р.

_____ (підпис)